

Sosialt entreprenørskap, designkompetanse for bærekraftig utvikling – en casestudie

Hege Gimle

Master i estetiske fag , studieretning Fagdidaktikk: Kunst og Design
Institutt for estetiske fag,
Fakultet for teknologi, kunst og design
OsloMet – storbyuniversitetet
2021

Sosialt entreprenørskap, designkompetanse for bærekraftig utvikling – en casestudie

Hege Gimle
Kandidatnummer: 503

Master i estetiske fag , studieretning Fagdidaktikk: Kunst og Design
Institutt for estetiske fag,
Fakultet for teknologi, kunst og design
OsloMet – storbyuniversitetet
2021
<https://oda.oslomet.no/>

SAMMENDRAG

Denne masteroppgaven har tema designkompetanse for bærekraftig utvikling.

Avhandlingen har et fagdidaktisk formål rettet mot undervisning og opplæring av unge voksne i voksenopplæring og yrkesfaglig praksis i fagområder innenfor kunst design og håndverk.

Undersøkelsen som blir presentert i denne avhandlingen handler om hvordan en sosial entreprenørskapsbedrift kan gi kunnskap som kan være et bidrag til designkompetanse for en bærekraftig utvikling. Bedriften har sitt virksomhetsområde innenfor sosial verdiskapning gjennom arbeid med kunst, design, produksjon og salg av håndverksprodukter.

Undersøkelsen er en casestudie. Empiri er produsert gjennom to kvalitative intervju, observasjon og dokumentundersøkelser.

Designkompetanse for bærekraftig utvikling blir belyst gjennom tre temaer:

- Designkompetanse gjennom god utdanning
- Designkompetanse gjennom anstendig arbeid og økonomisk vekst
- Designkompetanse gjennom ansvarlig forbruk og produksjon.

De tre temaene drøftes i et teoretisk og utdanningspolitisk grunnlag gjennom teori om designkompetanse, design literacy, økoliteracy, sosialt entreprenørskap og utvalgte bærekraftsmål.

Sentrale teorier som drøftes i avhandlingen er narrativet *Awareness through making* og *Participate in design processes* som handler om førstehåndsopplevelser med materialer som en del av å utdanne en designkompetent allmennhet og viktigheten av personlige erfaringer med designprosesser hentet fra Eva Lutnæs sin forskning om hvordan utdanning i designkompetanse - design literacy kan være en forutsetning for overgangen mot et mer bærekraftig samfunn.

ABSTRACT

This master's thesis has the theme of design competence for sustainable development. The dissertation has a didactic purpose aimed at teaching and training young adults in adult education and vocational practice in subject areas within art design and crafts.

The study presented in this dissertation is about how a social entrepreneurship company can provide knowledge that can be a contribution to design competence for sustainable development. The company has its business area within social value creation through work with art, design, production and sales of handicraft products.

The study is a case study. Empirical data is produced through two qualitative interviews, observation and document investigations.

Design competence for sustainable development is highlighted through three themes:

- Design competence through good education
- Design competence through decent work and economic growth
- Design competence through responsible consumption and production

The three topics are discussed in a theoretical and educational policy basis through theory of design competence, design literacy, eco literacy, social entrepreneurship and selected sustainability goals.

Central theories discussed in the dissertation are the narrative *Awareness through making* and *Participate in design processes* which is about first-hand experience with materials as part of educating a design-competent public and the importance of personal experiences with design processes taken from Eva Lutnæs' research on how education in design competence/ design literacy can be a prerequisite for the transition to a more sustainable society.

En takk til

- En takk til et unikt og engasjerende læringsmiljø. Inspirerende møte med Liv Merete Nielsen, Janne Beate Reitan, Eva Lutnæs og Laila Belinda Fauske.
- Takk til min hovedveileder Ingvill Gjerdrum Maus og biveileder Arild Berg.
- Takk til Aurora Verksted som har lagt til rette for at dette studiet kunne gjennomføres. Som åpnet opp med kontor og verkstedsplass i en tid da alle andre stengte ned.
- En takk til alle medstudenter i både deltid og heltids klassen.

Innholdsfortegnelse

Innledning	1
Problemområde og problemstilling	1
Teoretisk og utdanningspolitisk grunnlag	3
Teoretisk grunnlag	3
Sosialt entreprenørskap	3
Designkompetanse for en bærekraftig utvikling	7
Etikk teori- bærekraft	12
Politiske styringsdokumenter og relatert forskning om bærekraftig utvikling	13
Bærekraft og bærekraftig utvikling	13
Læreplaners inkludering av utdanning for bærekraftig utvikling	15
Forente Nasjoners initiativ Utdanning for Bærekraftig Utvikling	17
FNs bærekraftsmål	17
Bærekraftsmål 4. God utdanning	18
Bærekraftsmål 8. Anstendig arbeid og økonomisk vekst	18
Bærekraftsmål 12 Ansvarlig forbruk og produksjon	19
Jeløya Plattformen	19
Vitenskapsteoretisk grunnlag og metode	21
Positivism og konstruktivism	22
Sosialkonstruktivism	22
Ontologisk og epistemologisk posisjon	23
Kvalitativ metode	25
Etikk	25
Forskerrollen – etiske problemstillinger	26
Case beskrivelse - Aurora Verksted	27
Personopplysninger i forskningsprosjekt	29
Metoder	32
Casestudie	32
Kvalitativt semistrukturert forskningsintervju	33
Observasjon	36
Dokumentundersøkelser	38
Undersøkelsen/ Resultat og drøfting av undersøkelsen	40
Tema 1: Designkompetanse gjennom god utdanning	40
Tema 2: Designkompetanse gjennom anstendig arbeid og økonomisk vekst	45
Tema 3: Designkompetanse gjennom ansvarlig forbruk og produksjon	52
Observasjon Knytteteppe	59
Observasjon Perlebolle	64
Eget Praktisk estetisk arbeid	70
Konklusjon og avsluttende kommentar	76
Kilder	78
Figurligste	82
Vedlegg	83

Innledning

Denne avhandlingen presenterer en casestudie av Aurora Verksted og undersøker hvordan en sosial entreprenørskapsbedrift kan gi kunnskap som et bidrag til designkompetanse for en bærekraftig utvikling.

Avhandlingen har et fagdidaktisk formål rettet mot undervisning og opplæring av unge voksne i voksenopplæring og yrkesfaglig praksis i fagområder innenfor kunst, design og håndverk.

Empiri er produsert gjennom to kvalitative intervju, to observasjons studier og dokumentundersøkelser. Resultat og drøfting av undersøkelsen presenteres gjennom tre temaer fra FNs bærekraftsmål, deretter presenteres resultat og drøfting av to observasjoner. Deretter viser jeg mitt praktisk estetisk arbeid som er et eksempel på praksis i case Aurora Verksted og en kommentar til den skriftlige undersøkelsen i avhandlingen.

Til slutt presenteres konklusjon og avsluttende kommentar.

Problemområde og problemstilling

Vi lever i en tid da det er behov for store endringer av vårt forbruksmønster, summen av alle menneskelige behov samsvarer ikke lenger med hva naturen kan forsyne (Sinnes, 2017, s. 14-15). Det internasjonale samfunnet har siden 70- tallet erkjent at hva eleven lærer om miljø og utvikling vil ha betydning for hvordan verden vil komme til å bli i fremtiden (Sinnes, 2017, s. 17).

I 2015 ble 2030-agendaen med de 17 bærekraftsmålene vedtatt av alle FNs medlemsland som en felles arbeidsplan og er førende for norsk utviklingspolitikk frem mot 2030 og målene ser miljø , økonomi og sosial utvikling i sammenheng (FN-sambandet, 2021).

I kunnskapsløftet 2020 er nye læreplaner utviklet der bærekraftig utvikling et av tre tverrfaglige temaer.

Jeg jobber i privat sektor med opplæring i design, produktutvikling og produksjon innen material området keramikk. Gjennom sin virksomhet arbeider bedriften innen de tre dimensjonen i bærekraftig utvikling, økonomi, miljø og sosiale forhold knyttet opp mot design og produksjon og salg av håndverksprodukter.

Bedriften er en ordinær bedrift med integrerte arbeidsplasser som er tilrettelagt for mennesker med varierende grad av yrkeshemming. Bedriften er et sosialt entreprenørskap der mennesker fra ulike yrkesgrupper arbeider med å skape kunst, utvikle design og produksjon av håndverksprodukter innen grafikk, tekstil og keramikk for slag i det ordinære markedet.

Undersøkelsen som blir presentert i denne avhandlingen handler om hvordan en sosial entreprenørskapsbedrift som har sitt virksomhetsområde innen sosial verdiskapning gjennom arbeid med kunst, design, produksjon og salg av håndverksprodukter, kan gi kunnskap som kan være et bidrag til designkompetanse for en bærekraftig utvikling.

Problemstillingen jeg har valgt for undersøkelse i denne masteravhandlingen er derfor følgende: *Hvordan kan sosialt entreprenørskap i Case Aurora Verksted bidra til designkompetanse for en bærekraftig utvikling?*

Begrepene designkompetanse for en bærekraftig utvikling utdypes i teori kapittelet.

Teoretisk og utdanningspolitisk grunnlag

I Norge har man rett til voksenopplæring og spesialundervisning selv om man har fullført både grunnskole og videregående skole, Oppl. § 4A-2 (utdanningsdirektoratet, 2021).

Man kan også har rett til vedlikehold av kunnskap som voksen dersom man har særlige behov for opplæring for å kunne utvikle eller holde vedlike grunnleggende ferdigheter, vedlikehold av kunnskap er det samme som en livslang rett til opplæring (utdanningsdirektoratet, 2021).

Innenfor ulike yrkesfag og i de estetiske fagene, kunst og design skal man gi opplæring i å utvikle og lage nye produkter i et bærekraftig perspektiv.

Fagområdet skal møte en verden i rask endring både stadig mer miljøbevisste elever og forbrukere og forholde seg til nye mål og regler, nasjonalt og internasjonalt. Eva Lutnes siterer David W. Orr i bokkapittelet *Rethinking consumption culture* (2017)

Orr addresses the need for an epistemological shift: This crisis cannot be solved by the same kind of education that helped create the problems. Against the test of sustainability, our ideas, theories, sciences, humanities, social sciences, pedagogy, and educational institutions have not measured up. (Lutnæs, 2017, s. 171; Orr, 1992, s.83)

Teoretisk grunnlag

Her presenterer jeg teoretisk grunnlag knyttet til sosialt entreprenørskap og designkompetanse for en bærekraftig utvikling.

Sosialt entreprenørskap

I Norge er det det offentlige som har ansvaret for å løse sosiale problemer og det at privat sektor, bedrift "blander" næringsvirksomhet med å løse sosiale problemer kan åpne for diskusjon. I denne avhandlingen behandler jeg og omhandler jeg sosialt entreprenørskap (SE) som en virksomhetsmodell og det kan sees på som en forenkling. Jeg vil derfor i dette kapitlet utdype noen teorier og definisjoner av sosialt entreprenørskap.

Sosialt entreprenørskap er ifølge Sandal (2007) både et begrep og et fenomen som i svært liten grad er omtalt i skandinavisk sammenheng (Sandal, 2007, s. 43).

I en kunnskapsgjennomgang av begrepet og fenomenet sosialt entreprenørskap gjort av Gustavsen & Kobro (2012) viser at det i Norge er et nokså umodent og uoversiktlig felt. «Vi fant at det verken er en omforent vitenskapelig holdbar forståelse av hva sosialt entreprenørskap er, hva som skiller det fra andre sosiale virksomheter» (Gustavsen & Kobro, 2012, s. 9).

Sosialt entreprenørskap som en form for næringsvirksomhet ble første gang omtalt på 1980-tallet (Brøgger, 2017, s.11; Bornstein, 2007, s.16-17) men er fortsatt i en tidlig fase sammenlignet med andre vestlige land (Brøgger, 2017, s. 11; Loga, 2016 s.114).

To definisjoner

Senteret for entreprenørskap ved Universitetet i Oslo definerer sosialt entreprenørskap som «Sosialt entreprenørskap innebærer etablering av en virksomhet hvis hovedmål er å løse et sosialt eller samfunnsmessige problem på en innovativ måte, ved bruk av metoder og verktøy fra forretningsverden» (Universitetet i Oslo, 2021)

«Sosialt entreprenørskap handler om å utvikle og ta i bruk nye løsninger på sosiale og samfunnsmessige problemer. Det handler om å utvikle nye nettverk på tvers av fagfelt og virksomhetsmodeller og om å samarbeide på nye måter» (Regjeringen, 2019).

Det er verdi fremfor profitt som er målet i det sosiale entreprenørskap (Sandal, 2007, s.30).

«I likhet med forretningsentreprenører kombinerer den sosiale entreprenør innovasjon med utnyttelse av finansielle midler og skaper derigjennom verdi» (Sandal, 2007, s. 31).

«Innovasjon og entreprenørskap generelt er anerkjent som viktige faktorer for å bringe vekst og velstand i samfunnet gjennom økonomiske virkemidler. *Sosialt* entreprenørskap anses i økende grad å kunne spille samme rolle for *sosial verdiskaping*» (Gustavsen & Kobro, 2001, s. 25)

Sosialt entreprenørskap er, som mange kaller det, en hybrid virksomhet som tar opp i seg elementer fra flere av sektorene vi kjenner fra før. Det kan alene føre til at det blir vanskelig å forstå feltet. Man kan spørre seg om dette er en aktivitet i markedet,

eller er det ideelt arbeid? Eller er det begge deler? Er dette et initiativ som har som siktemål å skape sosiale verdier, som i velferdsstaten, eller kommersielle verdier, som i markedet? Eller begge deler? (Gustavsen & Kobro ,2011, s. 27).

Videre skissere de opp en pragmatisk forståelse av fenomenet SE der hovedstrukturen er: «*Noen handler/det handles* på visse måter og med diverse organisatoriske modeller, og denne handlingen *skaper effekter* som frembringer andre resultater enn før handlingen fant sted, det vil si *endring*». For at denne endringen skal være entreprenøriell må den være en innovasjon. Endringen må altså ha et nyskapende element (Gustavsen & Kobro ,2011, s. 31).

Gustavsen og Kobro presenterer seks kjennetegn som skal bidra til å definere sosiale entreprenører:

- Det representerer noe nytt – innovasjon.
- Økonomisk bærekraftig, men ikke overskuddsgenererende for eierne.
- Individuelt (nedenfra) initiert og utviklet.
- Brukere som er berørt/hjulpel skal selv være dypt og reelt involvert.
- Grenseoverskridende i sektorsamfunnet – virksomheten krysser, eller visker ut linjene mellom samfunnets sektor.
- Eksperimenterende, hvor markedsbaserte løsninger på sosiale problemer på ulike måter forsøkes å mikses med sosial verdiskaping (Gustavsen & Kobro, 2011, s. 35).

Gustavsen og Kobro (2011) konkluderer med:

Skal virksomhet kunne betraktes som sosialt entreprenøriell, skal det være en sosial hensikt som ligger til grunn for aktivitetene og det skal skapes et produkt, vare eller tjeneste som har sosial verdi. Dette betyr at virkningen av aktiviteten, eller effekten av de ulike handlinger i aktivitetene, i sum skal være registrerbare på et felt utenfor seg selv. Det er ikke nok at målet er selve aktiviteten, for eksempel sosialt samvær. Det skal skapes en sosial verdi som følge av aktiviteten; redusert ensomhet, økt inntekt, mindre rusmisbruk eller mindre fattigdom (Gustavsen & Kobro, 2011, s. 35).

Når Benedicte Brøgger, professor i forretningsutvikling og innovasjon ved BI, har studert sosialt entreprenørskap i Norge så har hun sett det nødvendig å bruke teori fra både samfunnsfaglige og bedriftsøkonomiske begreper og modeller (Brøgger, 2017, s.5).

Ifølge Brøgger startet sosialt entreprenørskap som en løsning på problemer ildsjeler og frivillige organisasjoner har med å skaffe et stabilt inntektsgrunnlag for den sosiale virksomheten. Veldedige gaver og offentlig støtte er uforutsigbare inntekter noe som gjør det vanskelig å planlegge drift for lengre perioder og det er resurskrevende å hele tiden måtte søke om midler. Ved å ta i bruk løsninger fra kommersielle bedrifter som det å selv ha kontroll over produksjonsmidlene, vill gi et mer stabilt næringsgrunnlag (Brøgger, 2017, s. 11).

Sosialt entreprenørskap har etter hvert blitt en egen type næringsvirksomhet basert på bred medvirkning og deltagelse og bryter med vante forestillinger om næringsvirksomhet (Brøgger, 2017, s. 11-12). Brøgger beskriver at sosialt entreprenørskap kan oppfattes som "ville luftige greier" med en kombinasjon av ressurser fra helt ulike kilder, en veksling mellom å være eier, ansatt og frivillig. "Innen forskning på sosialt entreprenørskap kalles dette nå for bricolage, at man lager noe nytt av de ressursene som er for hånden" (Brøgger, 2017, s.13; Desa, 2012). Hensikten med sosialt entreprenørskap er å øke verdien både gjennom produksjon av varer og tjenester og av nye relasjoner, et nytt samfunnsinnhold (Brøgger, 2017, s. 159).

Sandal (2003) har ut fra en rekke teorier utarbeidet analysekriterier som kjennetegn på sosialt entreprenørskap. Jeg gjengir her et utvalg av disse:

- Sosiale entreprenører kombinerer utprøvd praksis med innovasjoner i løsning av komplekse problemer. Ved å kombinere innovasjon med utnyttelse av finansielle midler skapes sosial verdi.
- Sosiale entreprenører benytter enten forretningsmessige profittprinsipper basert på profesjonell ledelse, eller nonprofitt prinsipper i sin streben etter sosiale endringer på det lokale plan.

- De er trent til å utrette mer med færre ressurser og utforsker og benytter alle typer ressursmuligheter i spennet mellom filantropiske til profesjonelle finansielle metoder.
- Sosialt entreprenørskap kan være selvfinansierende (eller i kombinasjon med lån). Finansieringen kan også skje gjennom tilskudd av veldedige gaver eller gjennom den offentlige sektors deltakelse.
- Sosiale entreprenører arbeider innenfor mange ulike områder som mikrofinans, matforsyningsprogrammer, kunst, helse, omsorg, utdanning, miljøvern.
- Sosiale entreprenører bryter fastlagte mønstre og vaner og utfordrer derigjennom måten ting vanligvis har blitt gjort på.
- Sosiale entreprenører setter nye verdistandarder og har som kjerneverdi at ethvert menneske har kapasitet til å medvirke på en meningsfull måte til økonomisk og sosial utvikling.
- Sosiale entreprenørers virksomhetsområde er områder hvor myndigheter og det frie markedet ikke har klar å skape et tilbud.
- Sosiale entreprenører skiller seg fra forretningsentreprenører ved at kjærenevirksomheten er å løse samfunnsutfordringer (Sandal, 2003, s. 48-53).

Designkompetanse for en bærekraftig utvikling

Teorien som er presenter danner kriterier for å kunne diskutere designkompetanse for bærekraftig utvikling.

Vi besitter alle en form for designkompetanse – design literacy. Alle produkter og tjenester vi omgir oss med og bruker i hverdagen er utformet, laget, designet for en funksjon og et behov. Alt av designede artefakter påvirker oss både på det personlige planet og på den offentlige og globale arenaen (Nielsen & Digranes, 2012, s.17).

«Designere, beslutningstakere, investorer, brukere og konsumenter har ulike roller i en designprosess. Alle vil på et tidspunkt ta valg som får konsekvenser for en bærekraftig framtid, om det er gjennom byutvikling, kjøp og kast, produktutvikling eller markedsføring» (Nielsen & Digranes, 2012, s.17). I artiklene *Designkompetanse i et gjennomgående utdanningsløp*, Nielsen & Digranes (2012) og *Design literacy for longer lasting products*, Nielsen og Brænne (2013) trekkes det fram viktigheten av designkompetanse hos alle

samfunnsborgere for at man skal kunne ta informerte og beviste valg mot en bærekraftig utvikling og at designutdanning i skolen på alle trinn har en viktig rolle i bygge denne kompetansen. Utdanning innen design er både et grunnlag for rekruttering til designprofesjonene og en allmenndannelse for å bli reflekterte konsumenter og brukere (Nielsen & Digranes, 2012, s.17).

For å beskrive innholdet i begrepet designkompetanse kan det knyttes til begrepet design literacy, det ligger en kompleksitet i designutdanningsfeltet når det gjelder hva som er basiskunnskap og innhold i faget (Nielsen & Digranes, 2012, s. 18). Ved å knytte det til begrepet literacy utvides forståelsen av designkompetanse «til å være knyttet til å både å skape og å forstå artefakter og bilder i en bred kontekst» (Nielsen & Digranes, 2012, s. 18). «Vi ser på design literacy som en kompetanse ikke bare for den profesjonelle designer, men også for den vanlige samfunnsborger i posisjon som bruker, beslutningstaker og konsument» (Nielsen & Digranes, 2012, s. 18; Nielsen & Digranes, 2007; Dong, 2008).

En forutsetning for at en designkompetent allmenheten bidrar til utvikling av et bærekraftig samfunn er at designkompetansen gjennom designundervisning, praksis eller tilknytning til deltakelse i designprosesser generere en etisk forbruksforståelse. Designundervisning representerer da en basis for profesjonsutdanninger og samtidig en prekvalifisering av allmennhet slik at de kan reflektere over alternative løsninger i de designrelaterte beslutningsprosesser de deltar i offentlig, så vel som i det private liv (Nielsen & Digranes, 2012, s.17).

Design, det å konstruere noe, løse et problem eller et behov er et oppdrag som ligger i selve design som praksis og designere jobber ut fra et oppdrag, en oppdragsgiver og ulike krav til hva som skal løses og er sjelden alene om å bestemme hele produktets eller tjenestens innvirkning på for eksempel miljø, økonomi og samfunn.

Vicky Lofthouse (2017) viser i sin artikkel *Preparing the way for mainstream sustainable product design* til et gap som eksisterer mellom teorier som læres på universitetene til studenter i designstudier og virkeligheten i designindustrien når det gjelder bærekraftig design. Hun presenterer argumenter for at designstudenter må tilbys en rekke ferdigheter, miljøkriterier som kanskje ikke kreves av designbransjen.

By equipping graduates with the knowledge and skills to enable them to challenge decisions regarding the environmental and social performances of the products that they create, they leave university as informed individuals with the potential to lead the next generation of design practitioners (Lofthouse, 2017, s.16).

Hun peker også på at kontinuerlig utdanning av allerede etablerte designere også er viktig. Designere som ikke har fått opplæring i bærekraft har liten mulighet til å engasjere seg i profesjonell utvikling som fokuserer på bærekraftige designproblemer (Lofthouse, 2017, s.16).

Eva Lutnæs og Nina Fallingen (2017) undersøker i sin artikkel *Bærekraftig utvikling gjennom skapende praksis - Utvikling av økoliteracy et samlet kunst- og håndverksfag*, fire mulige innganger til økoliteracy: "praktisk skapende arbeid, estetisk erfaring, ansvarlig produktutvikling og kritisk refleksjon" (Lutnæs & Fallingen, 2017, s.5). De peker på hvilke av inngangene som de mener har størst potensial for å fremme bevisstgjøring og endringskompetanse og konkluderer med at praktisk skapende arbeid og ansvarlig produktutvikling har størst potensiale for å fremme endringskompetanse, mens estetisk erfaring og kritisk refleksjon har potensiale for å fremme bevisstgjøring (Lutnæs & Fallingen, 2017, s. 15). Et eksempel fra artikkelen på praktisk skapende arbeid er beskrivelsen

I verkstedene opplever elevene hvor tidkrevende det er å lage et produkt. Når elevene selv sitter ved symaskinene får de et konkret erfaringsgrunnlag for å reflektere over pris på klær og diskutere lønns- og arbeidsvilkår til tekstilarbeidere. Videre kan praktisk skapende arbeid utgjøre en motvekt til den økende abstrakte hverdagen vi befinner oss i (Lutnæs & Fallingen, 2017, s.6).

En del av designkompetanse innen ansvarlig produktutvikling er kjenne til og kunne benytte design metoden "cradle to cradle" etablert av Michel Braungart og William McDonough (2002, 2008, 2019). Design metoden handler om å bytte fra en cradle- to- grave design strategi til cradle- to- cradle strategi (Braungart & McDonough, 2002,2008, 2019). Det innebærer at man designer for produktets livssyklus der biologiske materialer kan tilbakeføres til naturen å bli til næring, mens tekniske materialer må kunne gjenvinnes i en lukkede industrielle sykluser (Braungart & McDonough, 2019, s. 91). En må designe

produktet med tanke på dette som avfall og da settes det noen krav til valg av materialer og hvordan man blander biologiske og tekniske materialer i samme produkt. Ved gjenvinning må produktet enten kunne gå i sin helhet tilbake til naturen eller forbli teknisk materiale som ikke degenereres i gjenvinningsprosessen (Braungart & McDonough, 2019, s. 91).

Eva Lutnæs (2019) undersøker sin artikkel *Framing the concept design literacy for a general public* (2019) hvordan rammen for design og definisjonen av design literacy kan være for å utdanne allmenheten til å være designkompetente for en bærekraftig utvikling (Lutnæs, 2019, s. 1295).

Lutnæs (2019) undersøker i artikkelen *Framing the concept design literacy for a general public* designkompetanse som støtter kritisk innovasjon gjennom en litteraturgjennomgang av nøkkelttekster som fremmer og danner konsept for designkompetanse som en del av generell utdanning og identifiserer fire sentrale narrative: a) 'Awareness through making', b) 'Empower for change and citizen participation', c) 'Address complexity of real-world problems', and d) 'Participate in design processes' (Lutnæs, 2019, s. 1295).

De tre artiklene som ble valgt etter kriterier i litteratursøket og deler de fire narrative er: Nielsen and Brønne (2013) '*Design Literacy for Longer Lasting Products*'.

Green (2014) '*Transformational Design Literacies: Children as Active Place-Makers*'.

Christensen, Hjorth, Iversen, & Smith (2018) '*Understanding Design Literacy in Middle-School Education: Assessing Students' Stances Towards Inquiry*'.

Korte referert handler de fire narrativ om:

a) *Awareness through making*: "the significance of placing materials in the hands of pupils. As makers, they transform materials to externalize ideas, and in the making, they connect both to the physical reality and to the conceptual in order to articulate meaning" (Lutnæs, 2019, s. 1298). "The three texts emphasise the importance of first-hand experiences with materials as part of educating a design literate general public" (Lutnæs, 2019, s. 1299).

b) *Empower for change and citizen participation*: "The idea of empowerment is a key to design literacy across the three texts, challenging a script of schooling with teachers as experts who hold pre-set answers for pupils to unveil" (Lutnæs, 2019, s. 1299).

c) *Address complexity of real-world problems*: “Design literacy is promoted as a tool to understand and deal with the complexity of real-world problems across the texts (Lutnæs, 2019, s. 1300). “The capacity to embrace complexity and navigate solutions that contribute to a better future is a shared goal of the three papers in promoting design literacy for a general public (Lutnæs, 2019, s. 1301).

d) *Participate in design processes*: “Narratives on the importance of personal experiences with design processes is present in all three papers” (Lutnæs, 2019, s. 1301).

Lutnæs (2019) gir en rengjøring for hvordan disse tre artiklene omhandler temaene i narrativet og *Participate in design processes* er Nielsen and Brænne (2013) tolkning relevant for diskusjonen i denne avhandlingen.

Nielsen and Brænne (2013) had no description of phases in a design process or what procedural skills the students should acquire to be design literate, but they promoted students’ understanding of the complex process of making or designing as vital. Core to design literacy, they argued, is awareness of how design processes have an impact on our surroundings and the physical aspects of material quality regarding what is lasting and functional. Their proposed route to these competencies for students included making with physical materials and a ‘reflection in action’ approach.

Although not stated explicitly by the authors, this implies that

students should actively engage in a design process that combines skills of physical visualization with inquiry and critical reflection about the impacts on people and the ecological system (Lutnæs, 2019, s. 1301-1302).

Nielsen and Brænne (2013) focused on student awareness of the social and ecological impacts of design processes (Lutnæs, 2019, s. 1302).

I denne artikkelen vektlegger Eva kritisk refleksjon om miljøpåvirkning, trolig i større grad enn hva som kommer fram at arbeidstagerne lærer på Aurora Verksted.

På Aurora Verksted vektlegges det praktiske arbeidet i Awareness through making

Etikk teori- bærekraft

I boka *Hva er Etikk* av Arne Johan Vetlesen, beskrives ulike teorier og en ny etikk for en ny tid. Vetlesen viser til Hans Jonas (1903-96) som påpeker begrensningene ved etikken slik den har vært utformet siden antikken og frem til vår egen tid og tar til orde for å utarbeide et helt nytt grunnlag for etikk teori og handling (Vetlesen, 2007, s. 58). Den overleverte etikken har en innskrenkning til handlingens umiddelbare omkrets.

Handlinger som kvalifiseres som etiske – altså gode eller onde, ros- og klanderverdige – retter seg unntaksløst mot en (menneskelig) annen som alltid er meddeltaker i en felles nåtid; tilsvarende avgrenses den romlige (geografiske) horisonten av et delt her” (Vetlesen, 2007, s. 60).

Praksis og handlinger, er konsentrert om enkelthandlingens identifiserbare nærkrets, altså om situasjoner slik de oppstår mellom mennesker begrenset til her og nå (Vetlesen, 2007, s. 60; Jonas, 1979, s. 23). “Spørsmål om ansvar for uoverskuelige og uintenderte fremtidige konsekvenser av en veloverveid velment og – her og nå – velutført handling dukker ganske enkelt ikke opp” (Vetlesen, 2007, s. 60).

I et bærekrafts perspektiv handler det om handlingenes her og nå og hva det vil gi av framtidige konsekvenser, om konsekvenser som ikke er erfart enda. Om den enkeltes handling og ansvar så vel som summen av storsamfunnets handlinger og ansvar.

«Utviklingen har funnet sted, oppfinnelsene er gjort og langt på vei tatt i bruk, men konsekvensene ligger i fremtiden og utgjør det ukjente og ikke fult ut forutsigbare» (Vetlesen, 2007, s. 61). Til forskjell fra etikken utgangspunkt i et næransvar i tid og rom så må etikken bak dagens handlinger ha et fremtidsperspektiv og et ansvar for summen av konsekvenser i fremtiden, en «fremtidsetikk og avstandsansvar» (Vetlesen, 2007, s.61).

Ansvarsetikken danner et føre var prinsipp der man må vurdere handlingens konsekvenser, en virksomhets små eller store, korte eller langsiktige, kjente eller ukjente konsekvenser for det overordnede spørsmålet om en bærekraftig klode (Vetlesen, 2007, s.73).

Politiske styringsdokumenter og relatert forskning om bærekraftig utvikling

Teoretisk utdanningspolitisk grunnlag for avhandlingen.

Målene og oppgaver som skal løses henger sammen og Norge var med på å vedta de 17 målene i Forente Nasjoner (FN) generalforsamling 25. september 2015. Statsminister Erna Solberg er sammen med Ghanas president utnevnt til leder for FNs pådrivergruppe for bærekraftsmålene (Regjeringen, 2016).

Regjeringen vil årlig rapportere på Norges fremgang mot implementering av 2030 agenda for bærekraftig utvikling. *One year closer 2019*, årsrapporten forteller om hvordan sivilsamfunnet, academia, privat sektor, arbeidslivsorganisasjoner og det offentlige følger opp bærekraftsmålene (Regjeringen, 2019).

Bærekraft og bærekraftig utvikling

I 1987 gjorde den tidligere statsministeren i Norge, Gro Harlem Brundtland, konseptet for bærekraftig utvikling (på engelsk Sustainable development), kjent gjennom rapporten *Our Common Future* fra FNs verdenskommisjon for miljø og utvikling (World Commission on Environment and Development (WCED)).

Rapporten fokuserte på miljøhensyn og satte disse bekymringene på den generelle politiske agendaen (Nielsen & Braenne, 2013, s. 4). Den mest etablerte og kanskje mest brukte definisjonen av bærekraftig utvikling ble formulert første gang i denne rapporten:

«Bærekraftig utvikling er utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov»

(Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, 1987, s. 42).

Bærekraftig utvikling er blitt et vanlig begrep, man snakker om bærekraftig reiseliv, om bærekraftige løsninger, jordbruk, arbeidsliv osv. (Sinnes, 2017, s. 25). I artikkelen *Reclaiming the Definition of Sustainability* (2007) hevdes det at i tiden etter definisjonen i Brundtlandrapporten ble etablert så finnes det nå så mange som 300 definisjoner av bærekraft og bærekraftig utvikling innenfor miljøledelse og tilhørende fagområder (Johnston, Everard, Santillo & Robért, 2007, s. 60). De trekker videre fram at begrepet

bærekraft derfor er svekket ved at det er omdefinert for å passe til et bredt spekter av interesser (Johnson, et al., 2007, s.65). I Glavič og Lukman (2007) sin artikkel *Review of sustainability terms and their definitions*, argumenteres det for at forskning og vekst av kunnskap om bærekraftig utvikling har økt interessen for terminologi for bærekraftig utvikling og ført til et tilfang av begreper som «cleaner prodction, pollution prevention, pollution control, and minimization of resource usage, eco-design and others» (Glavič & Lukman, 2007, s. 1875). De tar til orde for at «The multitude of definitions causes much confusion about their usage, since the meaning of some terms is either sloppy or similar, or is only slightly different from one another» Glavič & Lukman, 2007, s. 1875). Artikkelen setter søkelys på å utvikle en felles utvetydig terminologi og forsøker å avklare betydning, sammenheng og anvendelse av 51 termer og deres definisjoner.

Når bærekraftig utvikling skal beskrives trekker man ofte fram en utvikling hvor man tar hensyn til både økonomi, natur og mennesker. Dersom en utvikling skal kunne kalles bærekraftig, kan ikke den økonomiske utviklingen skje på bekostning av natur og menneske. Disse tre dimensjonene må ses i sammenheng (Sinnes, 2017, s. 25).

Brundtlandrapporten, *Vår felles framtid* (1987) lager et rammeverk for dimensjonene økonomi, miljø og sosiale forhold, der det å tilfredsstille menneskelig behov og forventninger om levestandard i hele verden er hovedmålet for bærekraftig utvikling. De følte behovene våre er sosialt og kulturelt bestemt og bærekraft defineres først som bærekraftig når en levestandard som går utover det minimum som er nødvendig for å dekke grunnbehovene er lagt opp på en måte som er bærekraftig på lang sikt og bruk av jordens ressurser ikke ødelegger mulighetene til å dekke grunnbehovene til kommende generasjoner (Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, 1987, s. 42-43).

«Bærekraftig utvikling er en endringsprosess hvor ressursutnyttelse, investeringer, teknologisk utvikling og institusjonelle endringer alle harmonerer med hverandre og sikrer både det umiddelbare og framtidige potensiale for å dekke menneskelige behov og forventninger» (Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, 1987, s. 44).

Det har blitt stilt spørsmål til om Brundtland kommisjonens definisjon av bærekraftig utvikling gir et godt nok grunnlag til å styre verden i en mer bærekraftig retning (Sinnes, 2017, s. 25).

Sinnes viser til to forskjellige perspektiv i synet på hva bærekraftig utvikling er, det økosentriske og det teknokratiske.

Mens noen kan ha troen på at teknologien skal løse klimakrisen, vil andre peke på at vi trenger mer dyptgående endringer i vårt verdensbilde hvor fokuset rettes bort fra en forståelse av at naturen er til for mennesket og til en økologisk forståelse hvor mennesker og naturen ses på som jevnbyrdige størrelser (Sinnes, 2017, s.28).

Arne Næss sin utvikling av dypøkologi representerer et økosentrisk perspektiv med en forståelse av menneskenes gjensidige avhengighet av naturen, der naturen har en verdi i seg selv, ikke bare som et middel for menneskelig utfoldelse (Sinnes, 2017, s. 28-30).

I et økosentrisk bærekrafts perspektiv tenker man at den økonomiske veksten som har funnet sted i vesten ikke kan fortsette, at det ikke kan forenes med en bærekraftig samfunnsutvikling (Sinnes, 2017, s. 30). I det teknokratiske perspektiv på bærekraft er det viktig at den økonomiske veksten forsetter innenfor virkninger hvor det stilles større krav til miljø og klimavennlige løsninger (Sinnes, 2017, s. 31).

Læreplaners inkludering av utdanning for bærekraftig utvikling

Bærekraft kom inn i Norske læreplanene i 1993 og ble fulgt opp ved å introdusere miljøhensyn i håndverk L97 og er videreført i læreplaner i K06.

Nå er ny overordnet del av læreplanverket laget og fra skoleåret 2020-22 skal de nye læreplanene innføres trinnvis.

Innen voksenopplæring gjelder læreplanene i grunnskole også for voksne og voksne i videregående følger læreplanene i de ulike programfag på lik linje med andre elever (Utdanningsdirektoratet, 2020). I overordnet del, under opplæringens verdigrunnlag finnes punktet 1.5 Respekt for natur og miljø. Der beskrives mål om at elever skal utvikle bevissthet om hvordan vårt levesett påvirker naturen, klima og vårt samfunn. Barn, unge og voksne skal håndtere dagens og morgendagens utfordringer og skolen skal bidra til at elever utvikler vilje

til å ta vare på miljø. ”vi behøver kunnskap, etisk bevissthet, teknologiske innovasjon for å finne løsninger og gjøre nødvendige endringer i levesettet vårt for å ta vare på livet på jorden” (Utdanningsdirektoratet, 2021).

Videre under kapittelet *Prinsipper for læring, utvikling og danning* finnes bærekraftig utvikling som et av tre tverrfaglige temaer sammen med folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap. Det beskrives hvordan tverrfaglige tema i skolen skal legges til rette for at elevene kan forstå grunnleggende dilemmaer og utviklingstrekk i samfunnet, og hvordan de kan håndteres.

Elevene skal lære om sammenhengen mellom de ulike aspektene ved bærekraftig utvikling der kunnskap om sammenhengene mellom teknologi og de sosiale, økonomiske og miljømessige sidene ved bærekraftig utvikling er sentralt. Det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling spesifiseres videre i læreplaner for de estetiske fagene (Utdanningsdirektoratet, 2021).

I St. Meld. 16 (2015–2016) *Fra utenforskap til ny sjanse. Samordnet innsats for voksnes læring*, foreslo regjeringen å gjennomføre forsøk som gjelder utforming og innhold i læreplaner for voksne deltakere (Utdanningsdirektoratet, 2018).

I videregående opplæring er det derfor igangsatt et forsøk med modulstrukturer fag- og yrkesopplæring for voksne i perioden 2017-2022 med læreplaner i åtte lærefag og utvidet i med fem lærefag i perioden 2019-2023, målgruppen er voksne med fullført grunnskoleopplæring eller tilsvarende (Utdanningsdirektoratet, 2018).

Det er utviklet modulstrukturerte forsøkslæreplaner og i fag som produksjonsteknikkfaget, gjenvinningsfaget og betongfaget finnes det følgende mål innen bærekraftig utvikling for opplæringen:

- gjøre rede for begrepet bærekraftig utvikling (naturfag)
- kartlegge egne forbruksvalg og argumentere faglig og etisk for egne forbruksvalg som kan bidra til et bærekraftig forbruksmønster (naturfag) (Utdanningsdirektoratet, 2018).

Forente Nasjoners initiativ Utdanning for Bærekraftig Utvikling

Forente Nasjoners (FN) tiår for utdanning for bærekraftig utvikling 2004-2014 var et av FNs åtte tusenårsmaal for å bekjempe verdens fattigdom. Utdanningstiaret for utdanning for bærekraftig utvikling, (UBU) lanseres i Norge i 2005 og startet med en nasjonal handlingsplan for UBU i 2006 (Grimsgaard & Klein, 2017, s.18). Planen ble revidert og ny strategi for UBU ble laget gjeldene for arene 2012-2015. Strategien omfatter barnehagen, grunnopplæringen og lærerutdanningen og peker videre til kunnskapsløftet og læreplanverket (Kunnskapsdepartementet, 2012). FNs utdanningstiaår for bærekraftig utvikling videreføres fra 2015 gjennom FNs bærekraftsmål 4.7 (FN-sambandet, 2020).

FNs bærekraftsmål 4, handler om god utdanning, med mål som skal sikre at elever får utdanning som fremmer bærekraftig utvikling. Nye læreplaner har vært et viktig steg på veien til å oppnå disse målene. Bærekraftig utvikling og demokrati- og medborgerskap utgjør kjernen i FN-sambandet sitt arbeid. FN-sambandet var derfor høringsinstans for nye læreplaner, og har levert høringsinnspill til ny overordnet del av læreplanen.

Bærekraftig utvikling utgjør sammen med det tverrfaglige temaet demokrati- og medborgerskap kjernen i FN-sambandets arbeid. FN-sambandet ønsker å tilrettelegge for en helhetlig undervisning for en bærekraftig utvikling som både viser det globale samspillet mellom sosiale, økonomiske og miljømessige forhold, og som viser hvordan verdens utfordringer henger sammen. (FN-sambandet, 2020)

FNs bærekraftsmål

Bærekraftig utvikling består av tre dimensjoner: økonomi, miljø og sosiale forhold. Dette blir ofte kalt de tre dimensjonene som i bærekraftig utvikling og det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig (FN-sambandet, 2019).

FNs bærekraftsmål består av 17 mål og 169 delmål og er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer inne 2030 og skal fungere som en felles global retning for land, næringsliv og sivilsamfunn (FN-sambandet, 2021).

Av de totalt 17 målene har jeg valgt å trekke fram 3 av målene og et utvalg av delmål som jeg ser som mest relevante for temaet i denne masteroppgaven.

Bærekraftsmål 4. God utdanning

Bærekraftsmål 4 handler om «sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle» (FN-sambandet, 2021).

Delmålene konkretiserer ytterligere:

4.4 Innen 2030 oppnå en betydelig økning i antall unge og voksne som har kompetanse, blant annet i tekniske fag og yrkesfag, som er relevant for sysselsetting, anstendig arbeid og entreprenørskap

4.5 Innen 2030 avskaffe kjønnsforskjeller i utdanning og opplæring og sikre lik tilgang til alle nivåer innenfor utdanning og yrkesfaglig opplæring for sårbare grupper, inkludert personer med nedsatt funksjonsevne, urfolk og barn i utsatte situasjoner (FN-sambandet, 2021).

4.7 Innen 2030 sikre at alle elever og studenter tilegner seg den kompetansen som er nødvendig for å fremme bærekraftig utvikling, blant annet gjennom utdanning i bærekraftig utvikling og livsstil (FN-sambandet, 2021).

Bærekraftsmål 8. Anstendig arbeid og økonomisk vekst

Bærekraftsmål 8 handler om «fremme varige, inkluderende og bærekraftige økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendige arbeid for alle». Delmålene konkretiserer ytterligere:

8.2 Øke den økonomiske produktiviteten blant annet med vekt på lønnsomme og arbeidsintensive sektorer.

8.3 En utviklingsrettet politikk som støtter produktive aktiviteter, opprettelse av anstendige arbeidsplasser, entreprenørskap, kreativitet og innovasjon.

8.4 Til og med 2030 gradvis å bedre utnyttelsen av globale ressurser innenfor forbruk og produksjon, og arbeide for å oppheve koblingen mellom ; økonomisk vekst og miljøødeleggelser, i samsvar med det tiårige handlingsprogrammet for bærekraftig forbruk og produksjon, der de utviklede landene går foran.

8.5 Innen 2030 oppnå full og produktiv sysselsetting og anstendig arbeid for alle kvinner og menn, inkludert ungdom og personer med nedsatt funksjonsevne, og oppnå lik lønn for likt arbeid

8.6 Innen 2020 betydelig redusere andelen unge som verken er i arbeid, under utdanning eller opplæring (FN-sambandet, 2021).

Bærekraftsmål 12 Ansvarlig forbruk og produksjon

Bærekraftsmål 12 handler om å «sikre bærekraftig forbruks- og produksjonsmønstre» om å gjøre mer med mindre ressurser, om å endre til en bærekraftig livsstil for å sikre gode levekår for nåværende og fremtidige generasjoner. Det å minske ressursbruk, miljøødeleggelse og klimautslipp både som enkeltperson og som samfunn vil på sikt føre til økonomisk vekst, begrense klimaendringer og øke livskvaliteten til mennesker på jorda (FN-sambandet, 2021).

Delmålene konkretiserer ytterligere med:

12.1 Gjennomføre det tiårige handlingsprogrammet for bærekraftig forbruk og produksjon.

12.2 Innen 2030 oppnå bærekraftig forvaltning og effektiv bruk av naturressurser

12.4 Innen 2020 oppnå en mer miljøvennlig forvaltning av kjemikalier og alle former for avfall gjennom hele livssyklusen, i samsvar med internasjonalt vedtatte rammeverk, og betydelig redusere utslipp av kjemikalier og avfall til luft, vann og jord for mest mulig å begrense skadevirkningene for folkehelsen og for miljøet

12.5 Innen 2030 redusere avfallsmengden betydelig gjennom forebygging, reduksjon, materialgjenvinning og ombruk

12.8 Innen 2030 sikre at alle mennesker i hele verden har relevant informasjon om og forståelse av bærekraftig utvikling og et levesett som er i harmoni med naturen (FN-sambandet, 2021).

Jeløya Plattformen

Som en oppfølging av arbeid med FN s bærekraftsmål etablerer regjeringen en politisk plattform, Jeløya-plattformen, 14. januar 2018. Der fastsetter regjeringen planer for økonomi, grønn skatt, bærekraft, kunnskap, klima, miljø og formaliserer igangsetting av Inkluderingsdugnaden, et felles samfunnsoppdrag for å få flere i jobb (Regjeringen, 2018).

Inkluderingsdugnaden hadde sitt startskudd 20 juni 2018 og pågår fortsatt og er en del av den politiske plattformen for regjeringen Solberg. Et av Inkluderingsdugnadens

innsatsområder er bedre muligheter til opplæring slik at flere kvalifiseres inn i arbeid. Regjeringen vil styrke mulighetene for opplæring og henvender seg både til næringslivet og utdanningsmyndighetene (Regjeringen, 2018).

Videre i Jeløya-plattformen, punkt 2- Arbeid og sosial, defineres mål om et trykt og fleksibelt arbeidsmarked med lav arbeidsledighet og høy sysselsetting som avgjørende for å sikre velferdssamfunnets bærekraft (Regjeringen, 2018). I et samfunnsøkonomisk perspektiv pekes det på viktigheten av å få flere i jobb. En av fem i arbeidsfør alder står utenfor arbeidslivet, mange av dem har nedsatt funksjonsevne eller hull i CV-en (Regjeringen, 2020).

Regjeringens visjon er et samfunn der alle kan delta. De aller fleste har utdanning og arbeid som målsetting, med forventninger om å leve frie og selvstendige liv. Det må legges til rette for personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidsliv og dagligliv. Dette fordi samfunnet trenger arbeidskraften og for at den enkelte skal kunne delta i arbeidslivet. Personer med nedsatt funksjonsevne møter fortsatt barrierer som hindrer like muligheter til aktivitet og deltakelse (Regjeringen, 2018).

Eksempler på bedrifter som i dag arbeider med dette og som blant annet har egne opplæringsprogram: Rema 1000, Stormberg, Budfir, XXL, IKEA, Orkel, Aurora Verksted.

Vitenskapsteoretisk grunnlag og metode

Vitenskapsteori er en samling av ideer som legger føringer for hvordan ny informasjon kan innhentes og omgjøres til empirisk dokumentasjon. Det er veiledende fremgangsmetoder for hvordan en forsker bør granske virkeligheten og gjøre sine funn tilgjengelig for etterprøving og analyse. Metodene som brukes for å finne og behandle vitenskapelig data diskuteres og utvikles stadig. For å fremme ideer om og rundt vitenskapsteoriene trenger man å støtte seg til de filosofiske disiplinene, som professor i vitenskapsfilosofi Søren Kjørup forklarer, "Videnskapsteori har et filosofisk hjørne, vitenskapsfilosofi. Her diskuteres først og fremmest erkendelsesteoretiske problemer: Hva er viden? Er objektiv viden mulig? Hva er sandhet?" (Kjørup, 1997, s. 18).

De tre tradisjonelle områdene innen vitenskapsteorien er naturvitenskap, samfunnsvitenskap og humaniora. Disse tre har sine særegne teorier, begreper og metoder som er typiske for den type forskning som foregår innenfor hvert område. Vitenskapelig forskning er bredt akseptert som en allmenngyldig kilde til ny kunnskap som kan komme samfunn, teknologi og økologi til gode. De fleste vitenskapelige tilnærmingene til kunnskap har opp gjennom historien blitt kritisert og gjennomgått endringer som igjen har ført til at ulike paradigmer har kommet og gått. Det som tidligere var etisk forsvarlig og tilstrekkelig bevist innen et forskningsfelt kan nå være ugyldig eller lite klokt å bruke som utgangspunkt for å forklare fenomener i vår samtid. Objektivitet etterstrebes blant annet ved å forklare vinklingen til den eller de som forsker og ved å finne nyanserte data som har validitet og kan etterprøves i fremtidige forskningsprosjekt. Jeg vil i dette kapittelet gå igjennom mitt perspektiv som ligger til grunn i denne masteroppgaven for valg av forskningsdesign og metoder.

Forskningsdesign og metoder som presenteres her bygger på prosjektbeskrivelse til denne masteroppgaven. Det vil derfor være noe tekst knyttet til forskningsdesign som er gjengitt fra MEST4311 Prosjektbeskrivelse for kommende masteroppgave.

Positivism og konstruktivisme

Et paradigme er et uttrykk, en teori, for hvordan man oppfatter verden.

I sin bok om kvalitativ metode skisserer May Britt Postholm en linje av konstruktivistiske teorier/paradigmer der hun plasserer kognitivismen på den ene siden og positivisme på den andre og konstruktivismen mellom disse to. Tanken er å se de ulike teoriene om kunnskap i en linje, og plassere de ulike syn på hva kunnskap er, oppstår eller dannes. Disse teoriene inneholder både ontologiske, epistemologiske og metodiske perspektiver (Postholm, 2020, s.21; Desznin & Lincoln, 1994/2000). De ulike paradigmene får betydning for hvilken forskningsmetode forskeren velger å ta i bruk.

Innenfor kognitivismen også kalt idealisme eller rasjonalisme, blir kunnskap sett på som kapasiteter som er latent tilstede i mennesket. En iboende kunnskap som mennesket har fått tildelt ved å være en del av menneskeheten og som blir aktivisert og kommer til syne ved hjelp av påvirkning utenifra som undervisning, erfaringer eller ved psykologisk stimulans.

I det konstruktivistiske paradigme blir mennesket betraktet som aktiv handlende og ansvarlig der kunnskap oppfattes som en konstruksjon av forståelse og mening skapt i møte mellom mennesker i sosial samhandling.

Teorien i midtsjiktet her defineres også som sosialkonstruktivistiske teorier og det er her jeg også plasserer mitt perspektiv og vil basere mitt forskningsdesign på (Postholm, 2020, s.23).

Sosialkonstruktivisme

Sosialkonstruktivisme er et perspektiv i sosiologi og andre samfunnsfag og en etablert forståelse innen psykologi og pedagogikk som er opptatt av grunnleggende erkjennelsesteoretiske spørsmål. "et perspektiv hvor man betrakter menneskers virkelighetsforståelse som kontinuerlig formet av opplevelser de har og situasjonen de befinner seg i" (Tjora, 2018).

Det finnes radikale og moderate varianter av sosialkonstruktivisme.

Perspektivet har blitt kritisert for å være fullstendig relativistisk hvor alt er å oppfatte som "sosiale konstruksjoner" at all virkelighet er sosialt konstruert i motsetning til objektive realiteter. Mens en moderat variant avviser ikke eksistensen av reelle objekter, men er

opptatt av betydningen av meningen som tillegges slike samt at meninger om fenomener har betydning for handlingen rettet mot fenomenet. (Tjora, 2018).

Allan Dreyer Hansen og Karin Sehested trekker fram i boken *Konstruktive bidrag: om teori og metode i konstruktivistisk vitenskap*, en viktig presisering og svar på en kritikk som sosialkonstruktivismen møter.

Konstruktivismen betyr ikke at viten (og da slett ikke vitenskapen) eller bare bevissthet skaper sin omverden, eller at ting ikke skulle eksistere, før det oppstår kunnskap om dem. Poenget er derimot, at det kun kan være adgang til tingene (fenomenene) innen et gitt sett av betydninger, kunnskap og praksiser, som ikke stammer fra «tingen selv», men som er historisk spesifikke konstruksjoner (Hansen & Sehested, 2003, s.19).

Ontologisk og epistemologisk posisjon

Ulike paradigmer har ulike syn på hvordan verden er, hva som kjennetegner vitenskap og kunnskap, og det fordrer ulike metoder for å finne viten/kunnskapen. For meg er det aktuelt å se sosialkonstruktivismens posisjonering i forhold til syn på virkelighetens karakter og hva slags kunnskap som er mulig og aktuell (Alvesson & Sköldbberg, 2008, s. 81). «Ontologi dreier seg om hva som er og dermed kan bli kjent for mennesker. Begrepet kan defineres som læren om det værende, det vil si om tingenes eksistens og egenskaper» (Postholm, 2020, s.34; Guba & Lincoln, 1989).

Sosialkonstruktivismens (mfl.) syn er at virkeligheten er mangfoldig, lokal og subjektiv. Vi lever i flere ulike virkeligheter. Forståelsen av virkeligheten er konstruert og kan begrenses til en persons subjektive virkelighet eller deles av mange og være integrert i samfunnet som objektive fakta. I spørsmål om bærekraft og miljø er det naturlig å komme inn på et mer naturvitenskapelig område. Naturvitenskapens posisjon er realisme, naturlovene er absolutte objektive sannheter (Alvesson & Sköldbberg, 2008, s. 84-100).

Mitt ontologiske ståsted på nåværende tidspunkt er at det finnes virkelighet uavhengig av vår viten, kunnskap om den. Min antagelse er at de økologiske systemer som er naturens egne mønster og prosesser for utforming av bærekraftig leveveier er virkelige uavhengige av vår kunnskap om dem. Konsekvensene av våre handlinger er virkelige for miljøet/økologien

uavhengig av vår egen viten om konsekvenser av våre handlinger.

Min epistemologiske posisjon er at kunnskap er konstruert. I det konstruktivistiske paradigme blir mennesket betraktet som aktiv handlende og ansvarlig der kunnskap oppfattes som en konstruksjon av forståelse og mening skapt i møte mellom mennesker i sosial samhandling. «Kunnskap er dermed ikke noe som er gitt en gang for alle og som skal overføres eller forløses. Kunnskap er derimot i stadig endring og fornyelse» (Postholm, 2020, s. 21).

«Det betyr at den sosiale, kulturelle og historiske settingen som mennesker lever i får betydning for menneskets oppfattelse og forståelse» (Postholm, 2020, s. 22).

Jeg tolker dette som at naturvitenskapen består av en rekke realiteter, ikke bare konstruksjoner, men måten jeg handler på, reflekterer, skriver, snakker og forsker, gjør jeg i et perspektiv av erfaringer, politiske, historiske og situasjonsbetinget posisjoner jeg innehar og dermed konstruerer jeg tolkning og sannheter ut fra denne konteksten.

En grunntanke i sosialkonstruktivismen er at man eksplisitt må være klar over at man er i ferd med å fortelle/konstruere en historie fra en bestemt posisjon og at denne alltid kan fortelles annerledes fra en annen posisjon (Alvesson & Sköldbberg, 2008, s. 81-106).

Hanne Warming, dansk sosialkonstruktivistisk forsker har skrevet et kapittel i Hansen og Sehested sin bok, *Konstruktive bidrag: om teori og metode i konstruktivistisk vitenskap*.

Selve forskningsprosessen blir et kreativt konstruksjonsarbeid, det er ikke tilfeldig hvilken empiri vi produserer, det blir til i samspill, i et sosialt rom og fra en bestemt posisjon. Forskningen bør være så gjennomiktig som mulig, vise den epistemologiske posisjonen man tar fordi det er umulig å skrive uten en epistemologisk posisjon (Hansen & Sehested, 2003).

Dette er noe jeg må være bevisst i min forskning, målet er å være så tydelig og bevisst som mulig på hvilken posisjon jeg innehar, forsker i fra i de metoder, refleksjoner og analyser som benyttes. Dette for å gjøre forskningen så eksplisitt som mulig og tilgjengelig for forståelse, vurdering og kritikk fra leserens posisjon.

Kvalitativ metode

I dette kapitlet drøftet jeg om problemstillingen min fordret et kvalitativt eller kvantitativt tilnærming. "Det er problemstillingen som bestemmer hva slags metode vi skal anvende for å samle inn empiri" (Jacobsen, 2005, s.56). Og metoden skal gi svar på forskningsspørsmålet (Krumsvik, 2015, s.113).

Kvantitativ metode har som utgangspunkt at den sosiale virkeligheten kan måles med metoder som gir informasjon i form av tall som kan behandles og gir statistiske svar. Studier av menneskelig handling, hvor ofte, hvor mange ganger osv. samt tall på sosiale forhold som inntekt, antall barn er områder der kvantitative undersøkelser vil gi gode tallfestede svar. Når det gjelder å tallfeste prosesser, tolkninger og meninger så er kvantitative metode begrensende. Min problemstilling slik den står nå mener jeg formulerer et behov for å belyse, undersøke og kartlegge et fenomen for å forstå hvordan noe virker. Den har til hensikt å utdype/beskrive noe jeg ikke har sikker kunnskap om og har dermed en eksploderende dimensjon. Kvantitativ metode kartlegger at noe skjer mens kvalitativ metode avdekker hvorfor det skjer (Krumsvik, 2015, s. 113). For å få et erfaringsområde, empiri, som utdyper, beskriver og som ser på flere forhold som virker inn i det området jeg undersøker så er det mest nærliggende å velge et kvalitativt undersøkelsesopplegg.

Etikk

I løpet av en dag tar man mange valg, enkelte av valgene har betydning for flere enn oss selv. Ens etikk er en refleksjon av de verdier, normer og den kulturen man innehar og begrunner de valg man tar.

I forskningsarbeid er etikkens formål å studere hvordan man bør handle, evaluere handlinger og utfall av handlinger og en refleksjon over hva som er god praksis, gjenkjenne etiske problemstillinger og muligheten til å foreta gode velbegrunnede beslutninger.

Det finnes mange retninger innen etikkens teorier. Opp mot problemstillingen som omhandles kan etikk omhandles i forhold til det forskningsarbeidet som skal gjøres og til selve temaet bærekraft.

Forskerollen – etiske problemstillinger

Jeg har forsket på egen arbeidsplass der jeg er tilknyttet som miljøarbeider og produktutvikler på keramiske verkstedet. Det åpner opp for at jeg må ta i betraktning en rekke elementer som kan ha betydning for undersøkelsene. Det å gjøre forskingsarbeid på egen arbeidsplass kan gi fordeler ved at jeg på forhånd har kunnskap om bedriften og er kjent for de som skal inviteres til å delta i undersøkelsen. Det at jeg allerede er på innsiden og har etablert et tillitsforhold og en relasjon kan gi meg god tilgang til kandidater til intervju og observasjonsprosesser og bred informasjon om bedriften. Utfordringer ved å forske på egen arbeidsplass, et godt kjent miljø, egne kollegaer, kan være å ha et kritisk og objektivt blikk, klare fokusere på den informasjon som er relevant for undersøkelsen og problemstillingen. Det er viktig å skille på informasjon jeg kan få i fortrolighet av å være på innsiden og den empiri som innhentes i forskningssammenheng. Det kan også være forventinger, både egne og fra kollegaer, til resultat og omtale. Det er en fordel at jeg kjenner bedriften, men det er viktig å være bevisst skiftet av posisjon, fra en normativ til en analytisk posisjon (Krumsvik, 2015, s. 55). "Forskning handler om å analysere handlinger og fenomen kritisk, å bygge forskning på egne erfaringer og preferanser er ikke nok, man må kritisk analysere erfaringsbasert kunnskap også, nettopp fordi man kan ta feil selv om en har mye erfaring" (Krumsvik, 2015, s. 55). Etiske og moralske spørsmål er ikke knyttet bare til innsamling av data og begrenset til personvern i undersøkelsene, men er integrert i alle faser. Kvale og Brinkmann trekker fram betydningen av informert samtykke, fortrolighet, konsekvenser og forskerens rolle (Kvale & Brinkmann, 2014, s.79). At for eksempel ved bruk av intervju som metode må man vurdere tematisering, formålet med intervjuundersøkelsen må ikke bare vurderes med hensyn til den vitenskapelige verdien av kunnskapen som søkes, men også med hensyn til forbedring av den menneskelige situasjon som utforskes (Kvale & Brinkmann, 2014, s.80). Intervjupersonenes informerte samtykke til å delta i studiet må innhentes, man må sikre konfidensialitet og vurdere hvilke mulige konsekvenser studiet kan ha for intervjupersonene i alle faser som intervjusituasjonen, transkribering, analysering, verifisering og rapportering (Kvale & Brinkmann, 2014, s.81).

Første steg for å få tilgang på å gjennomføre undersøkelser er å kontakte såkalte "Gatekeeper" i bedriften for å få et generelt samtykke til å forske på bedriften (Krumsvik, 2015, s. 119). I dette tilfelle er det daglig leder og utviklingsjef og HR ansvarlig som ble

informert om forskningsformål og ga klarering til at jeg kunne gå videre med å utarbeide strategi og planer for forskningsarbeidet.

Case beskrivelse - Aurora Verksted

Aurora Verksted startet som et sosialt entreprenørskap med Ålandsli prosjektet i 1987 og var da et arbeidslivstillvendingskurs. Fra 1993 til 2000 var bedriften langt under Bærum kommune som tjenestested. I 2001 valgte en gruppe å be om at tjenesten ble fristilt fra kommunal drift og Aurora Verksted ble etablert som et sosialt kooperativ i 2001 ledet av gründer Trine Dreyer. Man ønsket å bygge en annen type bedrift som ikke var mulig å gjøre under kommunal drift. Man ønsket å utvikle og ta i bruk nye løsninger på sosiale og samfunnsmessige problemer å inkludere tilrettelagte arbeidsplasser i en bedrift der man kan tilby deltakelse i en ordinær bedrift.

Bedriften er organisert som et samvirke der personalet er eiere og har i dag ca. 20 mediere. Det er et karv at man må jobbe i bedriften i 60% stilling eller mer for å kunne være medier. Dagligleder styrer på mandat av medeiere og rapporterer til styre som består av medeiere. Formål med foretaket er formulert i vedtekter som § 3. Foretakets formål er å fremme medlemmenes yrkesmessige interesser ved å selge spesielt tilrettelagte arbeidsplasser, samt å videreutvikle en kunnskaps- og kreativitetsvirksomhet.

Aurora Verksted er en privat bedrift, de har ikke varig tilrettelagt arbeid (VTA), men yter tjenester til kommunene i nærområde og til NAV i form av arbeidstrening, arbeidsavklaring og arbeidssenterplasser for Bærum og Asker kommune, og har en rammeavtale om dagsenterplasser for Oslo kommune.

Arbeidsplassene som bedriften tilbyr er tilrettelagt for mennesker med varierende grad av fysisk og psykisk yrkeshemming. Arbeidstrening og arbeidsavklaring tilbys ført og fremst gjennom Studio Aurora som er et søm- verksted i samme lokaler som Aurora Verksted.

Virksomhetsmodellen er å kunne tilby både ordinære og tilrettelagte arbeidsplasser inne arbeid med kunst og design og produksjon av håndverksprodukter. Bedriften har mange

verksteder og produksjonsområder i som man kan tilby arbeid på: maleri- og grafikk, strikkeverksted, tekstil og søm verksted , keramisk verksted og bedriftskantine.

I tillegg samarbeider bedriften med *Thao* og *APG* i Vietnam. *Thao* er en familiebedrift som gir arbeid til kvinner i nærmiljøet og syr på oppdrag produkter i lin og silke til Aurora Verksted. *APG* er en søsterbedrift som produserer bedriftens bomullsprodukter. Produktene selges i hovedsak gjennom egen butikk på Majorstuen. Samt noen få enkeltstående forhandlere i Norge og til bedriftsgavemarkedet. Bedriftens egen butikken *Respekt / aurora* er virksomhetens ansikt utad og et viktig driftsområde både for profilering verdiskapning for produktene og arbeidet som gjøres på Aurora Verksted.

De som har tilrettelagt arbeid på Aurora Verksted har enten en uføretrygd eller er i arbeidstrening/arbeidsavklaring i samarbeid med NAV. Arbeidstakere, som er benevnelsen bedriften bruker på de som har tilrettelagt arbeid, kommer ofte rett fra videregående skole og har ingen formell høyere utdanning og varierende grad av arbeidserfaring og har ulike kognitive og fysiske funksjonsevner. Arbeidstakere med vedtak om uføretrygd har tilbud om tilrettelagt arbeid gjennom avtaler som bedriften har med ulike kommuner og har lønn utover trygd i form av arbeidsoppmuntringspenger.

De ordinært ansatte er i hovedsak også mediere i bedriften og har kompetanse og utdanning innen kunst, design, håndverk eller helsefaglig, pedagogisk og sosialfaglig utdanning. Benevnes som arbeidsledere i bedriften. Meieravgiften er satt til en symbolsk summ av 100 kr. Og det er ikke mulig for medeiere å ta ut overskudd i bedriften, overskudd reinvesteres i bedriften.

Kjernevirksomheten til Aurora Verksted er sosial verdiskapning gjennom inkluderende arbeid. Den ordinære siden av driften er viktig for å kunne skape reel medvirkning og deltakelse i samfunnet og er også et økonomisk bidrag til at bedriften kan drive endrings og utviklingsarbeid. I dag er bedriften et fellesskap for mennesker med og uten funksjonshemming drevet av fagfolk med et mangfold av kunnskap og interesser som kanaliserer dette inn i arbeidet med mennesker, kunst, design og håndverk med en tanke om at alle mennesker kan ha en meningsfull og viktig jobb.

Personopplysninger i forskningsprosjekt

For å kunne innhente og behandle personopplysninger har jeg meldt prosjektet til Norsk senter for forskningsdata (NSD) (Vedlegg 1). Ved utfylling av meldeskjema må man ha en oversikt over hvordan datainnsamling skal skje og vurdere dette opp mot personvern og mulighet for samtykke. Type opplysninger som regnes for personopplysninger er navn (også ved signatur på samtykke), i lydopptak ved intervju vil stemme og kjønn framkomme. Andre bakgrunnsopplysninger som vil kunne identifisere en person er beskrivelse av stilling og arbeidsted i skriftlig behandling av data. For å få godkjenning til å ta opp lyd har jeg måttet benytte nettskjema- diktafon- app fra Universitetet i Oslo. Denne appen lar deg ta opp lyd som blir kryptert på telefonen og sendt og lagret i tjenesten Nettskjema. Der slettes lydfilen automatisk etter 6. mnd. Jeg har brukt tilsvarende bilde- app fra Nettskjema , for å få godkjenning til å bruke bilder som dokumentasjon.

For dette forskningsprosjektet er det utformet et skriftlig informasjonsskriv og samtykkeerklæring til daglig leder og ansatte i ledelse og for utvikling og design i bedriften. Der informeres det om formål med forskningsprosjektet, hvem som er ansvarlige, hva det innebærer for bedriften og de ansatte å delta. At det er frivillig å delta, at man kan trekke samtykke når som helt uten å oppgi grunn og en beskrivelse av hvordan man gjør dette.

Hva innebærer det for bedriften delta?

Deltagelse som bedrift vil innebære at jeg får tilgang til å behandle og omtale skriftlig i min mastergradsavhandling:

1. skriftlig dokumentasjon som bedriften måtte ha av planer, strategier og mål innenfor virksomheten som er relevant for undersøkelsen.
2. observere arbeidsprosesser innenfor design og produksjon der opplysningene registreres med notater.
3. dokumentere design prosesser og produkter med foto.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltagelse som ansatt i bedriften vi innebære:

1. Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det at du stiller til et intervju av en varighet på ca. 45 minutter. Intervjuet vil inneholde spørsmål om din bakgrunn og tid i bedriften. Spørsmål om forretningsmodellen sosialt entreprenørskap. Bedriftens arbeid innenfor bærekraft, utvikling og design.
Under intervjuet registreres dine svar ved notater og lydopptak. Personopplysninger som navn anonymiseres ved bruk av en kode. Lydopptak transkriberes og anonymiseres etter endt intervju. Opplysninger og svar som behandles skriftlig i avhandlingen vil i utgangspunktet være anonymt, men ved skriftlig rapportering fra intervjuet vil det være mulig at stillings relaterte opplysninger kan identifisere deg. Ved ønske/behov for å bruke sitat og referanse til deg som kilde ved for og etternavn vil det bli innhentet samtykke på forhånd.

Videre en beskrivelse av hvordan opplysninger vil bli bruk og oppbevart i samsvar med personvernregelverket. Hvem som har tilgang til opplysninger, hvordan lydopptak, bilder og datamateriale i tekstformat lagres eksternt i kryptert format og når det slettes..

Deltagende bedrift og ansatte vil kunne gjenkjennes, identifiseres i masteravhandlingspublikasjonen og i presentasjon av den praktisk estetiske undersøkelsen dersom deltaker samtykker til dette og har da rettigheter som

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.
- Opplysninger om hvor du kan finne ut mer om studiet og kontaktinfo dersom du ønsker å benytte deg av dine rettigheter.

Det er utarbeidet to samtykkeerklæringer for dette forskningsprosjektet, en for bedriften og en for ansatte. Begge erklæringene er gradert med 3 til 4 punkter som man kan velge å samtykke til. Den signerte erklæringer oppbevares i bedriftens eget låste arkivskap.

(Vedlegg 2)

Basert på samtykke har jeg rett til å behandle opplysninger om deg/ bedriften og på oppdrag fra OsloMet – storbyuniversitetet/ Fakultet for teknologi, kunst og design / Institutt for estetiske fag har NSD – Norsk senter for forskningsdata vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Ved utarbeidelse av meldeskjema for godkjenning av behandling om personopplysninger må man igjennom en rekke punkter hvor man må ha avklart hvordan datainnsamling skal skje. Man må da ha en formening om hvilke metoder som skal benyttes og hva dette innebærer i form av dokumentasjon. Dette gir en tydeliggjøring av den strategien man har valgt og hvor omfattende datainnsamlingen er. Etter hvert som prosjektet skrider fram kan det være behov for å gjennomføre flere datainnsamlinger og regnes dette som vesentlige endringer må dette meldes på nytt til NSD før endringen gjennomføres. I dette forskningsprosjektet er valgte metoder for datainnsamling vurdert opp mot behov for å redusere behandling av personopplysninger ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet. Det er gjort et beviste valg av kandidater/respondenter som er invitert til deltagelse og hvordan intervjuer skal gjennomføres samt bruk av notater, loggføring og dokumentasjon underveis i observasjonsprosessen og i det praktiske estetiske arbeidet. Dette vil jeg beskrive nærmere i metodekapittelet.

Metoder

I denne undersøkelsen har jeg gjennomført en casestudie av bedriften Aurora Verksted.

I undersøkelsen brukte jeg tre forskningsmetoder; semistrukturerte intervju, observasjon og dokumentundersøkelser. Jeg vil her redegjøre for disse.

I løpet av studieåret er det lansert en ny versjon av APA stilen, APA 7. Masteroppgaven var allerede påbegynt med referansestilen APA 6 og jeg har derfor valgt å fortsette med denne versjonen.

Casestudie

Aurora Verksted er valgt som case fordi bedriften defineres som et sosialt entreprenørskap der kjernevirksomheten er sosial verdiskapning innen forhold som arbeid, opplæring, utvikling og medvirkning. Et Casestudie av bedriften gjør det mulig å undersøke forskningsspørsmålet i en praksis kontekst.

«Case- studie er en betegnelse for forskningstilnærming som er utbredt på en rekke fagområder som psykologi, sosiologi, statsvitenskap og antropologi, men det finnes ingen klar fellesforståelse av hva case- studietilnærming eller metode refererer til» (Andersen, 1997, s.9). Andersen trekker videre fram i sin bok *Case- studier og generalisering*, at man må ha klart for seg hvilken gyldighet en case studie har som hensikten er å benytte empiri til å generalisere. Valg av forskningsstrategi knyttet til design og utvelging av case har betydning for gyldighet, representativitet og kontroll (Andersen, 1997, s.9-15).

Aurora Verksted som case, er studie av en enhet med hensikt å utvikle og analysere data for å kunne svare på et "hvordan kan" om designkompetanse for bærekraftig utvikling. Siden resultatene omhandler en enhet og empiri er innhentet med kvalitativ metode kan resultatene ikke generaliseres, men ved å bruke metodetriangulering og samle data flere kilder som observasjon, intervju og dokumentgjennomgang gir dette en mulighet for å se om dataene konvergerer, underbygger hverandre. En metodetriangulering gjør det mulig å belyse fenomen fra ulike metodiske innganger og kan bidra til å styrke validiteten i studiet (Krumsvik, 2015, s. 121-122).

I denne undersøkelsen har jeg brukt semistrukturerte intervju, observasjon og dokumentundersøkelser. Data er ført i tabellen nedenfor (tabell1).

Datasett:

Metode	Data	Bruk
Intervju	Intervjulengde 130 min. Og 45 min.	Første ledd i undersøkelsen.
Observasjoner	2 observasjonssituasjoner. Observasjons fokus. Observasjonsnotater og foto.	Andre ledd i undersøkelsen
Dokumentundersøkelser	2 stk. til case beskrivelsen 4 stk. til Tema 1: 3 stk. til Tema 2 1 stk. til praktisk estetisk arbeid	Tredje ledd i undersøkelsen

Tabell 1: Data som inngår i undersøkelsen

Kvalitativt semistrukturert forskningsintervju

Intervjue som datainnsamlingsstrategi er valgt for å få en beskrivelse fra personer innen praksisfeltet sosialt entreprenørskap, personer som jobber i den valget casen.

«Det kvalitative forskningsintervju har som mål å hente inn beskrivelser om den intervjuedes livsverden for å kunne fortolke betydningen og å produsere kunnskap» (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 22-23). De beskriver videre at forskningsintervjuet bygger på dagliglivets samtaler, men er en profesjonell samtale der det konstrueres kunnskap i samspill eller interaksjon mellom intervjueren og den intervjuede. Et intervju er en samtale som har en viss struktur og hensikt og forskningsintervjuet går dypere enn den spontane meningsutvekslingen som skjer i hverdagen. Forskningsintervjuet har en tilnærming som er «varsomt spørre og lytte orientert» der hensikten er å frembringe kunnskap som er grundig utprøvd (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 22-23).

Det finnes mange metoder og former for det kvalitative intervjuet som for eksempel det individuelle intervjuet, gruppeintervjuet og ulik grad av åpent eller lukket og den enkelte metode har sine styrker og svakheter. Kvale og Brinkmann beskriver forskningsintervjuet som et håndverk man må lære seg, gjerne gjennom erfaring og at det krever planlegging av alle faser før man starter opp med selve intervjuene (Kvale & Brinkmann, 2014).

Formålet med undersøkelsen er formulert i kapittelet problemområde og problemstilling og tematisert under kapittelet teoretisk og utdanningspolitisk grunnlag. Undersøkelsens hvorfor og hva er kartlagt i innledningen i dette kapittelet og metoder er valgt med henblikk på å innhente den kunnskapen som er relevant for å kunne svare på forskningsspørsmålet.

Der en mindre enhet som skal undersøkes og jeg er interessert i hvordan nøkkelpersoner innen drift, utvikling og design i bedriften beskriver, forklarer og legger mening i temaet/fenomenet som undersøkes (Jacobsen, 2005, s. 142-145).

Å ha en intervjuform som er åpen, men med konkret tema og noen, på forhånd, formulerte spørsmål gir en mulighet for fleksibilitet i spørsmål som blir stilt, til å stille oppfølgingsspørsmål og eller omformulere spørsmål slik at man kan følge opp uforutsette tråder og lignende (Krumsvik, 2015, s. 125).

Intervjuet er strukturert gjennom en intervjuguide der det er formulert et hovedtema med utgangspunkt i problemstillingen, sosialt entreprenørskap og bærekraftig utvikling. Konkrete tema og intervju spørsmål er formulert med utgangspunkt i behandlet teori. Intervjuet gjennomføres i personlig møte, ansikt til ansikt, i den kontekst kandidaten ønsker og har berammet en varighet på ca. 45 minutter. Kandidaten er forbrett ved muntlig kontakt om å stille som kandidat til intervju samt skriftlig informasjonsskriv og samtykkeerklæring. Ved oppspart av intervjuet går jeg gjennom temaer og noen av spørsmålene jeg kommer til å stille. I intervjuguiden er det formulert fire temaer med tre til fire utdypingsspørsmål. Spørsmålene er formulert som åpne spørsmål som: kan du beskrive, kan du fortelle, hvordan, med det formålet å få kandidatene til å beskrive og forklare, men også noen mer konkretiserende spørsmål, formulert med hva og hvilke. (Vedlegg 3).

Etter å ha gjennomført det første intervjuet lyttet jeg til opptaket og gjorde noen endringer i formulering av 2 spørsmål i intervjuguiden til respondent 2.

Valg av respondenter til intervju

Med respondenter menes personer med direkte kjennskap til et fenomen, tilhørighet av en spesiell gruppe (Jacobsen, 2005, s. 171). Med valg av respondenter til intervju blant ansatte i ledelse for drift, utvikling og design har jeg foretatt en avgrensning av hva som skal/kan undersøkes og omfang. Intervjuene er en av tre metoder for datainnsamling i dette forskningsprosjektet i tillegg til et praktisk estetisk arbeid som skal være knyttet til. Det er

ikke mulig, ei heller hensiktsmessig å undersøke alt, så utvalget er styrt ut fra hensikten med undersøkelsen, dvs. hva slags informasjon som ønskes (Jacobsen, 2005, s. 170-173).

Jeg har valgt ut to respondenter etter formålsrettet kriterier. Dette er personer som innehar nøkkelstillinger innen, utvikling og design og som kan gi mye, relevant og god informasjon (Jacobsen, 2005, s. 174).

Beskriv respondentene noe mer/kriteriene

Respondent 1

Sikre utvikling i arbeidet med visjon, verdigrunnlag, strategi, produksjons- og tjenesteutvikling. Delegert HR-ansvar utvikling, kommunikasjon, medarbeidersamtaler, kompetansesikring og lignende oppfølging personal. Herunder veiledningsansvarlig. Støtter alt og alle i smått og stort, etter behov. Øverste fagansvarlig arbeidstakere/deltakere i samarbeid med styreleder. Samarbeidspartner med designsjef og salgssjef i utviklingen av produksjonen og salgsvirksomheten, særlig ansvar for arven og helheten for SAet. Ansvar for videreutvikling av bedriften i samarbeid med øvrig ledelse og medlemmer, lange linjer, nye prosjekt og satsinger og vedlikeholdsaktiviteter. «Go to man» for interiør, systemer og inspirasjon.

Respondent 2

Overordnet ansvar for Aurora Verksted SAs visuelle uttrykk, inkludert Respekt / Aurora og Studio Re-. Ansvar for koordinering og planlegging av produksjon «in house» ved hjelp av verkstedscoordinatorer og teamleder keramikk. Ansvar for design og produksjon ute, for begge merkevarene. Ansvar for oppfølging og kvalitetssikring på disse områdene og «Go to man» for praktiske løsninger, opplæringer og finish.

Ansvar for visuelt design og kommunikasjon i samarbeid med grafisk designer, inkludert web-shop. Medansvar for butikken i Oslo og eventuelle andre salgsarenaer, med særlig vekt på profil og kommunikasjon, men også inkludert innkjøp, sammen med salgssjefen.

Transkribering

Transkribering av intervjuet er gjort ord for ord da jeg ved første runde med utprøving av transkribering opplevde at ved å forsøke å forenkle, forkorte det som ble sagt så ble det gjort en fortolkning ved overføring av det muntlige til tekst. Jeg oppdaget at jeg i for stor grad bruke mine egne ord og formuleringer og dermed hadde startet en fortolkningsprosess.

Jeg stiller med et sett av teorier og egne erfaringer som gir meg en slags linse, posisjon til temaet, men etterstreber å ha en så objektiv posisjon som mulig.

Observasjon

Jeg har valgt å bruke observasjon som en av tre datainnsamlingsmetoder. Jeg har observert to caser: Observasjon «knytteteppe» der det utvikles et nytt produkt på bedriftens tekstile verksted. Fokus for observasjonen: tilrettelegging av designoppgaver, hvordan jobbe med arbeid. Hvordan et produkt blir til. Ansvarlig forbruk og produksjon. Resurs bruk, materialer og kunnskap.

Observasjon «Perlebolle» der det utvikles et nytt produkt på bedriftens keramiske verksted. Fokus for observasjon: opplæring, møte mellom faglært og ufaglært. Hvordan jobbe med arbeid, inkludering og deltagelse, innovasjon. Hvordan et produkt blir til, krav eller mål til utforming, design.

Jeg har valgt en åpen observasjon og har på forhånd innhentet formell tillatelse og samtykke. For å kunne håndtere informasjon og senere behandle dette fører jeg en observasjonslogg og benytter foto som dokumentasjon. Dette for å sikre at jeg får med meg så mange detaljer som mulig, og kan gjenskape i ord det jeg har observert.

Valg av hvilke situasjoner, utsnitt, som skal observeres er gjort etter at intervjuene er gjennomført og transkribert. Under dette arbeidet er det situasjoner og prosesser som har blitt beskrevet som jeg har sett som relevante i henhold til problemstillingen å følge opp med å observere hvordan foregår. Utvalget retter seg mot arbeidsmetoder rundt design og utvikling av nye produkter der utveksling mellom fagkunnskap og ressurser gjennom medvirkning enten som individ eller gruppe og i hele eller deler av designprosessen.

Fordelen med denne metoden er at jeg får tilgang til primær data i en naturlig kontekst og kan registrere adferd, faktiske hendelser og ikke bare hva man sier at man gjør (Jacobsen, 2005, s. 159).

Ved å bruke ulike metoder og samle data fra flere kilder gir dette en mulighet til å se om dataene konvergerer, underbygger hverandre. En metodetriangulering gjør det mulig å belyse fenomen fra ulike metodiske innganger og kan bidra til å styrke validiteten i studiet (Krumsvik, 2015, s. 121-122).

Før observasjonen starter opp må man gjøre noen forberedelser, avklare en rekke praktiske ting, definere fokus for observasjonen og overveie egen rolle i feltet.

Man kan velge mellom en åpen eller skjult observasjon. Jacobsen peker på en "observatøreffekt", der mennesker endrer adferd når de vet at de blir undersøkt. Samtidig møter man på et etisk problem dersom mennesker ikke har gitt samtykke til å bli observert (Jacobsen, 2005, s.160).

Observasjonen må foregå på et fysisk sted som er av interesse for problemstillingen og problemstillingen setter vanligvis rammer for hvilken situasjon som skal observeres samt for lengden og det "utsnittet" av en tidsepoke som skal observeres og det å observere over lengre tid øker troverdighet og dermed validiteten i forskningen (Jacobsen, 2005, s.160).

Metoden har en begrensning ved at man ser kun hva mennesker gjør, ikke hva de subjektivt opplever eller mener. «Fenomener som ikke er direkte observerbare vil i liten grad fanges opp derfor vil observasjon som regel kobles med en eller annen form for intervju» (Jacobsen, 2005, s.160).

Det er et ideal i kvalitativ observasjon at man "stiller" med et så åpent syn som mulig, men i dette tilfellet stiller jeg med et sett av teorier fra dette forskningsprosjektet og erfaringer gjennom eget arbeid i bedriften som styrer det jeg ser og handler etter. Allerede i formulering av spørsmål i problemstillingen er det en konstruksjon av teorier som danner utgangspunktet for observasjonene.

May Britt Postholm beskriver en prosess der forskerens "ulike teorier hjelper forskeren til å forstå prosessene som observeres." Videre at det oppstår en kontinuerlig gjensidig påvirkning mellom teori som leses og praksis som observeres. På den måten konstrueres ny kunnskap både om teorien og praksisfeltet, samtidig som teori og praksis forenes i en helhetlig forståelse. "I en slik prosess kan forskningsstudien ikke bare være med på å belyse teori, men også utvikle teorien." (Postholm, 2010, s. 56).

Utfordringer

Det har vært utfordringer med å gjennomføre observasjon som planlagt på grunn av den pågående pandemien. Aurora Verksted har en stor gruppe av mennesker som defineres i risikogruppen og har måttet innføre strenge smittevernstiltak for å kunne holde åpent. Innføring av faste mindre grupper, kohorter, avgrenset til de ulike verksteder og til tider også avgrenset til hvilken kommune man kommer ifra har gjort at jeg har hatt en begrensning på

situasjoner og tidsramme for gjennomføring. Observasjonen har derfor bestått av flere korte «besøk», under 15 min og fotodokumentasjon er gjort etter arbeidstid.

Bedriften har heller ikke hatt den vanlige rullering og utveksling mellom verkstedene siden mars 2020 som gjør at enkelte situasjoner innen som for eksempel opplæring og utvikling av produkter ikke har vært tilgjengelig.

Dokumentundersøkelser

I undersøkelsen har jeg også benyttet dokumentundersøkelser.

Aurora Verksted har vært i drift i ca. 33 år og det finnes mye dokumentasjon både offentlige dokumenter som årsregnskap og vedtekter og internt utarbeidet dokumenter fra strategi, kvalitetssikring og utviklingsarbeid i bedriften. Et utvalg av bedriftens offentlige og egne skriftlige dokumenter er benyttet på to måter. Det ene er som kilde til å beskrive bedriften innledningsvis i problemområdet samt i beskrivelse av Aurora Verksted som case, dette er dokumenter som vedtekter og organisasjonskart.

Den andre måten er et utvalg av dokumenter som omhandler hvordan bedriften jobber. Arbeid og opplæringsplaner, visjoner, verdier og prinsipper. Dokumentene, som sekundærdata, er brukt som en tredje metode for å få utfyllende informasjon og sammenligne det som har blitt sagt i intervju og det som er observert i praksis for å se om dataene konvergerer, underbygger hverandre. (Krumsvik, 2015, s. 121-122). Dokumentene er ikke brukt med hensikt å granske om opplysninger som har kommet fram i intervju stemmer.

I analyse av dokumentene er gjennomført ved gjennomlesning og sortert, deretter er tekst kodet etter tre forskningstemaer tilsvarende analysen av intervju.

I dokumentundersøkelser benyttes informasjon skrevet av andre, såkalt sekundærdata. Dette kan være alt fra ord, setninger og fortellinger samlet og nedtegnet av andre eller offentlige dokumenter. Det kan også være tall data fra regnskap, salgstall og årsrapporter og lignende (Jacobsen, 2005, s. 163-164,180).

Analysering metode

Analyse, fremstilling av data. En klargjøring av empiri til rapportering og drøfting.

Meningsfortetting medfører en forkortelse av intervjupersonenes uttalelser til kortere formuleringer. Lange setninger komprimeres til kortere, hvor den umiddelbare mening i det som er sagt gjengis med få ord. 212

Analytisk prosedyre:

- Lesing av transkribert data fra intervju for å avdekke tema og nøkkelbegreper. Handler om å dele opp i småbiter, finne de relevante innholdselementene og gi det en kode/farge. Her har jeg noen koder klare på forhånd, delt etter temaer i intervjuet som får hver sin farge og noen nøkkelord knyttet til.
- Ved ny gjennomlesning kategoriseres teksten med fargekoder og plasseres tematisk relatert i koder, vært tema får en kode knyttet til seg.
- Deretter ny gjennomlesning der uttalelser blir forkortet, kondensert og samlet i skjema etter kodetilknytting, en meningsfortetting.

Koding innebærer at det knyttes et eller flere nøkkelord til et tekstavsnitt med henblikk på å senere kunne identifisere en uttalelse (Kvale & Brinkmann, 2015, s.208).

Grupperer resultatet tematisk etter bærekraftsmål 4, 8 og 12, inkludert utvalg av delmål.

Se vedlagt kode skjema (Vedlegg 4).

Undersøkelsen/ Resultat og drøfting av undersøkelsen

Problemstillingen i denne undersøkelsen er

Hvordan kan sosialt entreprenørskap i Case Aurora Verksted bidra til designkompetanse for en bærekraftig utvikling?

Designkompetanse for bærekraftig utvikling i case Aurora Verksted er undersøkt gjennom tre temaer fra FNs bærekraftsmål. Inndelingen er gjort for å vise hvordan praksis henger sammen med de valgte bærekraftsmålene. Undersøkelsen omhandler designkompetanse hos unge voksne under opplæring i Aurora Verksted.

Resultater og drøfting fra intervju og dokumentundersøkelser presenteres først.

Deretter presenteres resultat og drøfting av to observasjoner.

Til slutt viser jeg mitt praktisk estetisk arbeid som er et eksempel på praksis i case Aurora Verksted.

Resultatet av undersøkelsen presenteres her under det tre valgte temaene:

Tema 1: Designkompetanse gjennom god utdanning

FNs bærekraftsmål 4. God utdanning i og delmålene 4.4, 4.5 og 4.7 handler om inkluderende opplæring av god kvalitet for alle. Utdanning er nøkkel til utvikling og åpner for muligheter som gjør at hver enkelt av oss kan bidra til et bærekraftig samfunn. Det handler om å gi lik tilgang til utdanning og yrkesfaglig opplæring, inkludert personer med nedsatt funksjonsevne (FN-sambandet, 2021). Innen 2030 sikre at alle elever og studenter tilegner seg den kompetansen som er nødvendig for å fremme bærekraftig utvikling, blant annet gjennom utdanning i bærekraftig utvikling og livsstil (FN-sambandet, 2021).

Undersøkelsen av case eksemplet, Aurora Verksted, viser at bedriften arbeider innenfor dette bærekraftsmålet. Bedriften har arbeidsplasser til ufaglærte unge og voksne med nedsatt funksjonsevner og virksomheten er innenfor håndverksproduksjon, kunst og design og kan derfor gi yrkesfaglig opplæring og kompetanse til denne gruppen. Det at bedriften er knyttet opp mot det ordinære markedet med krav til produksjon og kvalitet på produkter gjør at det vil være mulig å få relevant kompetanse for sysselsetting opp mot ordinært arbeid.

Aurora Verksted jobber veldig bevisst og systematisk med opplæring i bedriften. Metodikken er utviklet gjennom 33 års virksomhet og godt dermed vel utprøvd.

Bedriften har en bred fagkompetanse blant arbeidsleder og god en oversikt på arbeidstakeres kompetanse og jobber systematisk med utveksling av kompetanse mellom de med fag og de uten. Som et sosialt entreprenørskap er kjernevirksomheten å skape sosial verdi og bedriften jobber derfor innen det sosiale aspektet i bærekraft

Selv om bedriften helt klart jobber inne bærekraftsmål 4. *god utdanning*, gjennom inkluderende opplæring av god kvalitet og gir tilgang til utdanning og yrkesfaglig opplæring til personer med nedsatt funksjonsevne, så har bedriften ingen formaliserte mål innen utdanning for bærekraftig utvikling eller utvikling av designkompetanse for bærekraftig utvikling.

Det jeg finner er at gjennom bedriftens arbeid med kunst, design og håndverksproduksjon så foregår det en rekke aktiviteter der det er potensiale for å utvikle designkompetanse gjennom praktisk skapende arbeid og estetisk erfaring som kan knyttes til utvikling av designkompetanse for bærekraftig utvikling.

I bedriften Aurora Verksted arbeider man innenfor de estetiske fagene kunst og design og med produksjon av håndverksprodukter innen grafikk, tekstil og keramikk

Teori om mulige innganger til å utvikle økoliteracy finner jeg i Lutnæs og Nina Fallingen (2017) *Bærekraftig utvikling gjennom skapende praksis - Utvikling av økoliteracy et samlet kunst- og håndverksfag*, der de beskriver fire mulige innganger. "praktisk skapende arbeid, estetisk erfaring, ansvarlig produktutvikling og kritisk refleksjon" (Lutnæs & Fallingen, 2017, s.5). Videre peker de på hvilke av inngangene som de mener har størst potensial for å fremme bevisstgjøring og endringskompetanse og konkluderer med at praktisk skapende arbeid og ansvarlig produktutvikling har størst potensiale for å fremme endringskompetanse, mens estetisk erfaring og kritisk refleksjon har potensiale for å fremme bevisstgjøring (Lutnæs & Fallingen, 2017, s. 15).

Aurora Verksted driver ikke direkte med utdanning i den form at det er en skole, men opplæring i bedriften. Virksomheten er å tilby spesielt tilrettelagt arbeidsplasser innen håndverksproduksjon, kunst og design. Det betyr at det utføres en rekke yrkesfag gjennom

denne virksomheten som nødvendigvis betyr at bedriften må ha en form for kompetanse og det må foregå en opplæring. Jeg har derfor undersøkt formell og uformell kompetanse i bedriften, hvordan det jobbes med opplæring og mulighet for formalisert utdanning etter opplæring og praksis.

Fra dokumentundersøkelse av *Kompetanse og bemanning på Aurora Verksted SA (2020)* og *Oversikt over personalkompetanse og erfaring (2020)*.

Det er ca. 100 mennesker involvert i driften av Aurora Verksted, av dette er fordelingen ca. 45 som har tilrettelagt arbeid, 15-20 personer har jobb gjennom ulike NAV løp, denne gruppen benevnes som arbeidstakere. Ca. 26 er ansatte i kategorien arbeidsledere, administrasjon og ledelse.

I kategorien arbeidsledere så har halvparten mer enn tre års relevant yrkeserfaring og 40% har høyskole eller universitetsutdanning av minst 3 års varighet. Det er stor bredde i fagområder fra helse og sosialfaglig utdanning og som lege, vernepleie, aktivitør og sosialt arbeid til de estetiske og pedagogiske fag. Kunst og design innen tekstil og keramikk, drama og teater, produktdesign og praktisk pedagogisk utdanning. Bedriften prioriterer både de med pedagogisk, sosialfaglig eller helsefaglig kompetanse og de som har kunst og designfaglig kompetanse for å kunne få til innholdet i bedriften. Ansatte kan gå i formell utdanning utenfor arbeidsplassen og få støtte til det gradert etter relevans for bedriften. Det mulig å ta formell opplæring i bedriften inne aktivitør og ulike lærling og praksis løp.

I intervjuet med respondent 1 kommer det fram følgende:

Arbeidstakere i bedriften starter med ulik kompetanse og ulik funksjonsevne. Hvor mye erfaring man har fra før vil variere etter alder og hva man har gjort før. Respondenten mener å se en tendens til at mennesker med utviklingshemming og tilliggende til diagnoser har dårlig yrkesopplæring.

De har gått på en eller annen tilrettelagt linje på en videregående skole eller de har fått tilrettelegging innenfor en tilnærmet ordinær linje. Det er ofte veldig lite spesialisering som peker mot arbeid. Det kan være mot hobby, du kan ha gått en musikklinje, hatt litt musikk eller noe sånt, men det er ikke fordi man vil bli musiker.

Det er det jo når andre går musikklinja, da skal du bli musikker, når våre folk har mye musikk så er det fordi at de liker musikk (Respondent 1).

Andre igjen har prøvd mange praktiske ting og har erfaring fra arbeid. Når det gjelder arbeidstakerne så har ikke bedriften noe konkret tilbud om opplæring som gir formell utdanning, men flere har gått videre etter å ha vært i bedriften en stund og tar utdanning. Noen tar også utdanning ved siden av ved å gå noen dager i uken på skole i voksenopplæring. Det er ikke noe krav til forkunnskaper, eller produktivitet for arbeidstakere.

Kort beskrevet så starter opplæringen med å innhente så mye informasjon som mulig om interesser, talenter og funksjonsnivå for å gi et bilde på hvilket verksted eller arbeidsoppgave som bør prøves ut først. Så starter en mer systematisk utprøving og rullering mellom ulike verksteder, oppgaver og eventuelt gruppesammensetninger. Møtet med materialet og håndverket gir en opplæring i bruk av redskap, riktig timing, stopp, start, mengde beregning, bruk av farge osv. (respondent 1).

I arbeidstakerens møte med håndverket og bruk av redskaper under opplæring og i arbeid med praktisk skapende prosesser har et potensiale for å fremme endringskompetanse (Lutnæs & Fallingen, 2017, s.5). Arbeidstakere får et konkret erfaringsgrunnlag med hva som skal til av arbeid med å lage et produkt og kan reflekter over produktets verdi og mulighet til å kunne sette dette i en mer konkret sammenheng (Lutnæs & Fallingen, 2017, s.6). Den estetisk erfaring i møte med materialet, bruk av farger og beregne mengde har et potensiale for å fremme bevisstgjøring (Lutnæs & Fallingen, 2017, s.5). En mulighet til bevisstgjøring i hvor materialet kommer fra, hva det betyr å bruke naturmaterialer kontra tekniske og sammenhengen med beregning av mengden man bruker, er prinsipper i ansvarlig produktutvikling, cradle to cradle metodikken (Braungart & McDonough, 2002,2008, 2019).

«også bygger det seg en for meg helt fantastisk spennende prosess som har vært vanskelig å forklare for eksempel til kommuner fordi den er så material styrt» (Respondent 1)

Her beskriver respondent 1 et eksempel på bruk av keramiske perler som skal trilles helt runde, men som arbeidstaker ikke klarer å la være å avslutte prosessen mens perlene er runde, men må avslutte med å klemme de flate. Jeg har valgt å gjøre en observasjon av dette eksemplet og vil bli beskrevet under observasjon av «Perlebolle».

I dette ligger det en prosess som utløses mellom den med fag kompetanse og den uten forkunnskaper. Prosessen går begge veier, den faglærte lærer også i møte med den som trenger tilrettelegging. Der en person har behov for tilrettelegging for å kunne lære å lage et produkt med rett kvalitet så må den med kompetanse finne nye måter løse dette på, enten det er måten man lærer bort, tilpasser redskaper eller produksjonsmetoder. Opplæringen handler utfra den enkelte arbeidstakers forutsetninger og det tilretteleggingsbehovet som personen trenger for å lykkes med å mestre arbeidet. Rundt det står det en ordinær bedrift som vedkommende skal delta i der det er krav til produksjon og kvalitet som gjør at det blir en prosess mellom arbeidstakerens krav og behov og produksjonens krav og behov (Respondent 1).

I prosessen som er beskrevet i møte mellom arbeidstaker og arbeidsleder, den uten forkunnskaper og den med kompetanse og behovet for tilrettelegging for at arbeidet skal resultere i et produkt av rett kvalitet foregår det en prosess som kan definere som sosialt entreprenøriell. I det at handlingen er individuelt initiert ovenfor en arbeidstaker som blir hjulpet og er reelt involvert i prosessen med å lære å lage noe nytt og det skapes nye løsninger som blir nyttiggjort (Gustavsen & Kobro, 2011, s. 35).

Ved gjennomgang av bedriftens eget dokument *Opplæring arbeidsledere på Aurora Verksted SA*, finner jeg igjen det respondent 1 har beskrevet samt følgende:

En arbeidsleder hos oss «står med et bein i hver leir»: Det å tilrettelegge arbeidet, produksjonen og det kreative arbeidet (kreativitet) og å gi den opplæring, tilrettelegging og omsorg som trengs (kjærlighet).

Nyansatte har ofte mye kunnskap om et av hovedområdene, andre kan ha erfaring og kompetanse fra begge, idet en starter på Aurora. Uansett vil alle trenge innføring i våre metoder som tildels er utviklet av oss, hos oss.

Metoder er beskrevet i syv punkter og der minst tre av punktene korresponderer med det som har kommet fra i intervjuundersøkelsen.

1. Arbeid som metode, tilpasset arbeidsliv for mennesker med yrkeshemming
2. Individuelle avtaler og skreddersøm rundt den enkelte, «ingen likhet for loven»
3. Designprosess og kvalitet for vårt brand «Respekt/aurora»

Fra dokument bedriftens dokument *Prinsippene vi står for og jobber ut fra* (Dreyer, 2020) er det formulert hvordan bedriften skal jobbe med læring:

Bedriften legger til rette for læring og utvikling av evner og de ferdighetene bedriften trenger. Kompetanse utvikles etter kompetansestige-modell og hever hverandres uformelle og formelle kunnskap. Det stilles krav til forkunnskaper for personal, men ikke arbeidstakere. Hovedideen er at alle i organisasjonen skal få utvikle sine talenter, videreutvikle sin kunnskap og kompetanse.

Bedriften søker å være en lærende organisasjon, ved at individene er organisert slik at erfaringer samles, praksis vurderes og nye metoder tas i bruk der det er ønskelig, en systematisk arbeidsmodell og en organisasjon i kontinuerlig utvikling.

Tema 2: Designkompetanse gjennom anstendig arbeid og økonomisk vekst

Anstendig arbeid og økonomisk vekst i FNs bærekraftsmål 8 handler om å skape nye arbeidsplasser av god kvalitet og jobb til alle. Redusere andelen unge som verken er i arbeid, under utdanning eller opplæring. En bærekraftig økonomisk vekst er koblet til å inkludere de unge og personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidsmarkedet i et fast og trykt arbeidsliv. I et globalt perspektiv henger også anstendig arbeid og økonomisk vekst sammen med å bekjempe ulikhet og avskaffe fattigdom gjennom en lønn å leve av og bedre utnyttelsen av globale ressurser innen forbruk og produksjon og arbeide for å oppheve koblingen mellom økonomisk vekst og miljøødeleggelser (FN-sambandet, 2021).

Undersøkelsen av case eksemplet, Aurora Verksted, viser at bedriften arbeider innenfor dette bærekraftsmålet. Som sosialt entreprenørskap er kjerneverdien å skape sosial verdi, dette gjøres gjennom en modell der arbeid som metode inkluderer unge og personer med

nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet og deltagelse i en ordinær bedrift. Dette er eksempel på det sosialt entreprenøriell arbeidet som bedriften gjør gjennom arbeid med håndverksproduksjon der det er verdiskapningen fremfor profitt som er målet (Sandal, 2007, s.30). Bedriften kombinerer elementer fra flere sektorer, den ordinære bedriften er en aktivitet i markedet, arbeidet med håndverksproduksjon er et initiativ som har som siktemål å skape sosiale verdier (Gustavsen & Kobro, 2011, s. 27). Den ordinære driften og sirkulær økonomi bidrar til en økonomisk verdiskapning som er med på å sikre driften av Aurora Verksted som en stabil bedrift og dermed gi et varig tilbud til arbeid.

Lutnæs (2019) viser til teori som «understreker viktigheten av førstehåndsopplevelser med materialer som en del av å utdanne en designkompetent allmennhet" (Min oversettelse fra engelsk. Lutnæs, 2019, s. 1299). Undersøkelsen viser at gjennom utprøvinger av arbeidsoppgaver på ulike verksteder får arbeidstaker førstehåndsopplevelser med en rekke ulike materialer både i kunst, design og håndverksprosesser og dermed muligheten til å utvikle designkompetanse.

Undersøkelsen viser også at gjennom arbeid, som for eksempel tekstil søm produksjon, kan legge til rette for utvikling av designkompetanse for bærekraftig utvikling dersom man i bedriften legger til rette for kunnskap og ferdigheter gjennom opplæring i bærekraftige kriterier i designoppdraget for å gjøre dem i stand til å utfordre beslutninger om miljømessige og sosiale forestillinger av produktene de lager (Lofthouse, 2017, s. 16).

I bedriftens dokument *Prinsippene vi står for og jobber ut fra* (Dreyer, 2020) finnes bedriftens beskrivelse av bedriftens «Arbeid som metode» og hvordan prinsippet forskjellighet ligger til grunn for måten bedriften arbeider med arbeid.

Arbeid (som metode)

Vi har valgt å tilrettelegge arbeid. Det betyr at arbeidslivets rammer og deler av arbeidslivets regler gjelder for alle hos oss. Det innebærer kontrakt, medarbeidersamtaler, avtale om arbeidstid og fordeling av plikter og rettigheter. Det betyr også at våre produkter selges i det ordinære markedet, og at vi er profesjonelle. Selv om noen av oss trenger mye bistand, er det en jobber med, reell produksjon og en deltar i produksjon av høy kvalitet. Arbeidet kan ha terapeutisk

effekt, men vi driver ikke terapi. Arbeidet kan utvikle og gi stor livsglede, men er ikke hobby. Arbeidet kan gi mengder av ny læring og ferdigheter, men er ikke skole (Dreyer, 2020).

Forskjellighet:

Alle mennesker er forskjellige, har forskjellige behov og har forskjellige talenter og oppgaver å løse.

For oss betyr dette at alle behandles forskjellig, har individuelle avtaler og ses på som unike. Vi kaller det "ingen likhet for loven" som betyr at vi tilpasser avtalene etter den enkeltes forutsetninger. (Det betyr ikke at vi ikke har noen felles grunnregler jmf arbeid som metode/arbeidslivets spilleregler). Alle mennesker er likeverdige, vi har ulike roller, men lik verdi. Prinsippet om forskjellighet leder til at vi bygger team der samarbeid blir løsningen for å lykkes. I stedet for å fremme likhet, vil vi dyrke forskjeller (Dreyer, 2020).

Bakgrunns informasjon, utprøvinger og observasjon gir en ide om hvilket verksted og arbeidsoppgaver en arbeidstaker kan ha samt hva som kan tilrettelegges for at en arbeidstaker skal få riktig tilpasset arbeidsoppgaver. Bedriften ser etter evner og talenter hos den enkelte, men ser også etter utviklings potensiale. Et arbeide kan typisk deles opp i små sekvenser, fra et utgangspunkt i hva arbeidstaker faktisk mestrer. Ut fra dette lærer man å jobbe, lærer at det man produserer blir til noe. I denne prosessen læres også noe om for eksempel mengde, tempo, håndtering, rekkefølge, høre etter veiledning fra arbeidsleder og samarbeide. Lærer om å få til denne prosessen, men fra et utgangspunkt i hva man mestrer, ikke med et utgangspunkt i noe man ikke kan eller samtidig med å avlære ting som er knyttet til indere mønstre, funksjonsutfordringer. «Det er en tendens at vi øver på det folk ikke kan, eller at vi slutter å la de få gjøre utfordrende ting fordi de ikke mestrer det med en gang... v i prøver å stille spørsmålstegn om det egentlig er sånn» (Respondent 1).

Lutnæs (2019) undersøker sin artikkel *Framing the concept design literacy for a general public* hvordan rammen for design og definisjonen av design literacy kan være for å utdanne allmenheten til å være designkompetente for en bærekraftig utvikling (Lutnæs, 2019, s.

1295). Ut fra en litteraturgjennomgang av tre nøkkelttekster som fremmer og danner konsept for designkompetanse som en del av generell utdanning og ut fra dette presenteres fire narrative i artikkelen (Lutnæs, 2019, s. 1295). De tre undersøkte tekstene «understreker viktigheten av førstehåndsopplevelser med materialer som en del av å utdanne en designkompetent allmennhet" (Min oversettelse fra engelsk. Lutnæs, 2019, s. 1299). Gjennom utprøvinger av arbeidsoppgaver på ulike verksteder får arbeidstaker førstehåndsopplevelser med en rekke ulike materialer både i kunst, design og håndverksprosesser.

For arbeidstakerne så deles arbeidet med materialet og prosessen fram til ferdig produkt opp i mindre sekvenser etter den enkeltes evner. Så graden av deltakelse vil ha innvirkning på førstehåndsopplevelsen av materialet etter den enkeltes evner, deltakelse. Derfor er det viktig at bedriften har fokus på utviklings potensiale hos den enkelte arbeidstaker og kunne se løsninger for stadig mer og mer deltagelse. Arbeidstakere jobber også i team og grupper og kan på denne måte få en utvidet opplevelse med å erfare at sin del av deltakelsen blir til noe, et ferdig produkt.

Respondent 1 beskriver to praktiske eksempler. Jeg gjengir det ene her i en forkortet versjon da dette beskriver hvordan man med utgangspunkt i arbeidstakers forutsetninger benytter arbeidsevne i produksjon og utvikling av nye produkter.

En person (her kalt A) har et fysisk handikap i tillegg til psykisk utviklingshemming i tillegg til psykiatri så A er relativt plaget. A har ganske mye krefter i overkroppen så hva kan vi gjøre med det? Når da folka på keramikken har sett dette så er det sånn, ok kanskje A kan gjøre dunking, banking, håndtering av plastisk leire, kanskje det er noe for A og det er det.

Kan man gjøre noe mer ut av det? Jo vi kan øve på hvor mange ganger leira skal dunkes i bordet, hvor hardt og hvor lenge leira må bankes for å bli flat, A kan trene litt, få av seg litt tristhet og med å banke litt på den leira. Altså man kan jobbe på å lære å mestre livet ved å knørve leire. Altså det er hele veien denne dynamikken imellom hva kan vi overføre til, hva kan vi bruke av det som allikevel skjer, altså har du adferds avvik, hvorfor ikke bruke det til noe. A sine forutsetninger har vært en

kilde til utvikling av produksjonsmetode for en hel serie med tallerken, skåler og fliser som i dag også benyttes av andre arbeidstakere (Respondent 1).

Eksemplet handler om hvordan man ser på arbeidstakeres avvik. Det er avvik i forhold til en sånn normal menneskelig form, men ikke nødvendigvis avvik i betydningen at det ikke skal være med, annerledes het kan være en stor ressurs, det kan være det som gjør at noen gidder noe som andre ikke gidder. Da blir oppgaven å finne ut hvordan jobbe med dette som en ressurs og da handler det for bedriften sin del, hva kan man lage ut fra denne ressursen som korresponderer med behov for produkter som den bedriften selger.

Det ligger en generell mestring i det å jobbe på et verksted som produserer også ligger det en tilknytning til samfunn gjennom det å lage ting som faktisk skal selges i en butikk.

«Så den ordinære bedriften mener jo vi den gir mye mer verdighet og opplevelse av deltakelse og samfunnsengasjement, påvirkningsmulighet og empowerment nettopp fordi du faktisk er med på ordentlig» (Respondent 1).

Dette er eksempel på det sosialt entreprenøriell arbeidet som bedriften gjør gjennom arbeid med håndverksproduksjon der det er verdiskapningen fremfor profitt som er målet (Sandal, 2007, s.30). Bedriften kombinerer elementer fra flere sektorer, den ordinære bedriften er en aktivitet i markedet, arbeidet med håndverksproduksjon er et initiativ som har som siktemål å skape sosiale verdier (Gustavsen & Kobro, 2011, s. 27). «Innovasjon og entreprenørskap generelt er anerkjent som viktige faktorer for å bringe vekst og velstand i samfunnet gjennom økonomiske virkemidler. *Sosialt* entreprenørskap anses i økende grad å kunne spille samme rolle for *sosial verdiskaping*» (Gustavsen & Kobro, 2001, s. 25).

Den ordinære driften bidrar til en økonomisk verdiskapning som er med på å sikre driften av Aurora Verksted som et stabilt og varig tilbud som ikke er avhengig av mer ustabile tilskuddsordninger og prosjektpenger. Den andre sektoren, sosiale verdiskapning er knyttet til arbeid i håndverksproduksjonen som beskrevet i eksempelet. Den tredje effekten er det som arbeidstakeren gjennom arbeid med materialet og deltakelse i utvikling av en produksjon bidrar til å lære og erfare av designkompetanse.

Nielsen og Digranes (2012) argumenter i artiklene *Designkompetanse i et gjennomgående utdanningsløp* for at vi alle besitter en form for designkompetanse – design literacy. «Alle

produkter og tjenester vi omgir oss med og bruker i hverdagen er utformet, laget, designet for en funksjon og et behov. Alt av designede artefakter påvirker oss både på det personlige planet og på den offentlige og globale arenaen» (Nielsen & Digranes, 2012, s.17).

A sitt arbeid med materialet og deltakelse i utvikling av en produksjon er en rolle i en designprosess som muliggjør en utvikling av designkompetanse – design literacy.

Designere, beslutningstakere, brukere og konsumenter har ulike roller i en designprosess (Nielsen & Digranes, 2012, s.17) «Alle vil på et tidspunkt ta valg som får konsekvenser for en bærekraftig framtid, om det er gjennom byutvikling, kjøp og kast, produktutvikling eller markedsføring» (Nielsen & Digranes, 2012, s.17)

Om man går ut ifra at opplevelsen av mestring er en ganske generell allmennmenneskelig ting, er det viktig å ikke lege listen for lavt, eller bare trene på det man liker minst og kan dårligst, men få følge talent og være med på ordentlig.

Vi vet aldri hvem som gir innspillet som løser noe på nytt og vi vet aldri hva det betyr for meg å jobbe med din vekst, arbeids felleskapet er en ramme der man plutselig oppdager ting nettopp fordi jeg lære deg noe. Vi jobber ikke bare gjennom våre folk, vi jobber ved siden av. Læring og utvikling skal i hovedsak være ankret til produksjon i den ordinære driften, men den skal også handle om det sosiale og det menneskelige (Respondent 1).

Benyttelsen av talenter og egenskaper er helt reelle for produksjon av bedriftens produkter.

Jeg fortalte til henne som kunne sy så nøyaktig at dette skulle jeg ta med å levere til butikk og at det skulle selges der så ble hun kjempestolt ikke sant for noe som hun har laget skal vi faktisk selge i en ordentlig butikk, bare den følelsen er jo virkelig å få en boost tenker jeg. Så hvis alle på en måte kan føle, for alle er jo med og bidrar på sin måte, hun har jo laget noe helt for seg selv, mens andre gjør jo deler av ting. Jeg tenker at det må jo føles bra at man virkelig er med og bidrar til ordentlig ting som vi selger uansett om man bare klipper opp trådene eller om man syr hele greia eller strikker skjerf (Respondent 2).

Design, det å konstruere noe, løse et problem eller et behov er et oppdrag som ligger i selve design som praksis og designere jobber ut fra et oppdrag, en oppdragsgiver og ulike krav til

hva som skal løses og er sjelden alene om å bestemme hele produktets eller tjenestens innvirkning på for eksempel miljø, økonomi og samfunn.

I respondent 2 sin beskrivelse av situasjonen der personen som kan sy så nøyaktig, av hennes involvering i søm produksjonen, ligger det en mulighet til å legge til rette for utvikling av designkompetanse.

Vicky Lofthouse (2017) viser i sin artikkel *Preparing the way for mainstream sustainable product design* til et gap som eksisterer mellom teorier som læres på universitetene til studenter i designstudier og virkeligheten i designindustrien når det gjelder bærekraftig design. Hun presenterer argumenter for at designstudenter må tilbys en rekke ferdigheter, miljøkriterier som kanskje ikke kreves av designbransjen.

Ved å utstyre nyutdannede, i dette tilfellet arbeidstakere, med kunnskap og ferdigheter for å gjøre dem i stand til å utfordre beslutninger om miljømessige og sosiale forestillinger av produktene de lager, kan man legge til rette for informerte individer med potensial for å ha designkompetanse for bærekraftig utvikling (Lofthouse, 2017, s.16).

Hun peker også på at kontinuerlig utdanning av allerede etablerte designere også er viktig. Designere som ikke har fått opplæring i bærekraft har liten mulighet til å engasjere seg i profesjonell utvikling som fokuserer på bærekraftige designproblemer (Lofthouse, 2017, s.16).

Videre beskriver respondenten 2 et eksempel på arbeid med et produkt som er under utvikling, håndknyttede tepper av garn. Det er noen arbeidstakere som liker/har behov for veldig selvstendig, konsentrert og intensivt arbeid får gjort dette i produksjonen av teppet. Jeg har valgt å gjøre en observasjon av dette eksemplet, dette eksemplet vil bli beskrevet under observasjon av «knytteteppe»

Bedriften er finansiert i to ledd. Kjernevirksomhet er arbeid med menneskene med svært spesielle behov for bistand og tilrettelegging, altså praktisk bistand, tilrettelegging og noe det man kan kalle pleie stell omsorg. Noe spesiell opplæring og korrigerende i forhold til sosial adferd og mulighet og læring utvikling vekst. Omsorgsarbeidet er finansiert av det offentlige gjennom en kontraktspris. Rundt denne kjernevirksomheten og for å nå målene som bedriften har satt for innhold i arbeid, inkludering og deltagelse, er det bygget opp en ordinær bedrift slik at de som arbeider i bedriften deltar hele tiden på en arena som er

ordinært arbeid i en ordinær bedrift. Den ordinære bedriften produserer mest fysiske produkt, noen tjenester og noe kompetanse. Det vil si at deler av bedriftens ordinære stillinger, arbeidsledere, er finansiert av ordinære inntjening på salg til kunder, bedriftskunder og business to business og en del er finansiert av det sosiale entreprenørskapet. Målsettingen er sosial, ikke kapitalstyrt, det er ikke mulig for eiere å ta ut utbytte av overskudd, dette tilbakeføres til bedriften. Bedriften er organisert som et personaleiet samvirke og man kan ikke bli medeier uten å jobbe i en viss stillingsprosent i bedriften. Dette er det som gjør at bedriften er et sosialt entreprenørskap og ikke et bra privateid omsorgstilbud «Bedriften lever ikke av gode gjerninger, uten økonomi og et forhold til det så er det heller ingen ordinær bedrift å delta i» (Respondent 1).

Dette danner grunnlaget for en sirkulær drift der økonomisk inntjening tilbakeføres og det er i medeierens interesse sørger for at bedriften har en økonomi som sikker at bedriften består, at mediere har jobb og at eventuelt overskudd gjør at man kan investere i for eksempel nytt produksjonsutstyr. Det ligger en egeninteresse for arbeidsledere som er mediere å ha en sirkulær drift av alle resurser for å kunne utvikle bedriften, arbeide med innovasjon eller kjøpe nytt utstyr, nye materialer osv.

Tema 3: Designkompetanse gjennom ansvarlig forbruk og produksjon

Ansvarlig forbruk og produksjon i FNs bærekrafts mål handler om å endre til en bærekraftig livsstil om å gjøre mer med mindre ressurser, for å sikre gode levekår for nåværende og fremtidige generasjoner. Det innebærer å minske ressursbruken, miljøødeleggelsen og klimautslippene som et samfunn og som enkeltperson.

Som produsent ha en ansvarlig forvaltning og arbeide mot en forbedring av produksjonsmidler for å bevare naturressurser. Oppnå en mer miljøvennlig forvaltning av kjemikalier og alle former for avfall gjennom hele livssyklusen. Redusere utslipp av kjemikalier og avfall til luft, vann og jord for mest mulig å begrense skadevirkningene for folkehelsen og for miljøet Redusere avfallsmengden betydelig gjennom forebygging, reduksjon, materialgjenvinning og ombruk. I et globalt perspektiv arbeide mot at mennesker i hele verden har relevant informasjon om og forståelse av bærekraftig utvikling og et levesett som er i harmoni med naturen (FN-sambandet, 2021).

Undersøkelsen av case eksemplet, Aurora Verksted, viser at bedriften arbeider innenfor temaet ansvarlig forbruk og produksjon. Det sosiale entreprenørskapet knytter seg her først og fremst til ansvarlig produksjon gjennom at arbeidstakere er reelt involvert i selve produksjonen (Gustavsen & Kobro, 2011, s. 35). Hvordan et design, produkt blir til kan være gjennom vanlige etablerte designprosesser etter salgs strategier og etterspørsel eller initiert av arbeidstakers evner og behov. Med utgangspunkt i arbeidstakers evner og behov utvikler bedriften produksjonsmetoder og produkter. Det er en næringsvirksomhet basert på medvirkning og deltagelse (Brøgger, 2017, s. 11-12). Der bedriften produserer mye restmateriale som garnrester og knust porselen har bedriften utviklet produkter hvor dette kan brukes. "Innen forskning på sosialt entreprenørskap kalles dette nå for bricolage, at man lager noe nytt av de ressursene som er for hånden" (Brøgger, 2017, s.13; Desa, 2012).

Aurora Verksted har ansvar som et av tre kjerneverdier bedriften styrer etter. «Under verdien ansvar ligger hvordan vi forvalter oss selv og våre ressurser, som individer, i samhandling med andre og i organisasjonen» (Hentet fra bedriftens egen dokumenter. Dreyer, 2020).

Et ansvarlig perspektiv i bærekraftig utvikling kan være ansvarsetikken slik Vetlesen (2007) beskriver den. Den danner et føre var prinsipp der man må vurdere handlingens konsekvenser, en virksomhets små eller store, korte eller langsiktige, kjente eller ukjente konsekvenser for det overordnede spørsmålet om en bærekraftig klode (Vetlesen, 2007, s.73). Bedriften har ikke formulert noe konkret om mål eller krav til ansvarlig produksjon, men de har produkter som kan defineres som cradle to cradle produkt. Det er en bevissthet rundt hvilke materialer som benyttes og en strategi på å selge færre og mer holdbare produkter med et tidløst design.

Bedriften har et potensiale til å legge til rette for utvikling av designkompetanse for bærekraftig utvikling i alle ledd av bedriftens virksomhet. I og med at bedriften selv designer og produserer er de beslutningstakere og har muligheten til å være ansvarlige produktutviklere noe som vil kunne ha ringvirkning for en bærekraftig designkompetanse hos alle, ansatte, arbeidstakere og kunder. Utdanning innen design er både et grunnlag for rekruttering til designprofesjonene og en allmenndannelse for å bli reflekterte konsumenter og brukere (Nielsen & Digranes, 2012, s.17).

Respondent 2 jobber med design overordnet, strategi og profil og har designansvar for alt bedriften lager av produkter. Mens noen produkter «blir til» ute på verkstedene så arbeides det også med design i alle prosesser fra tegning, planlegging, utprøvinger og produksjonsjusteringer. Bedriften jobber også med et prosjekter eksternt for å kunne produsere mer tekstil for salg i egen butikk. To bedrifter i Vietnam, der den en er en søsterbedrift og har ansatt folk med funksjonshemninger. Den andre med fokus på trygge arbeidsforhold for kvinner i nærmiljøet, en mulighet til å tjene egne penger og være selvstendige.

I designprosessen av tekstiler, bekledning og interiør, jobbes det med hvordan de som arbeider på de tekstile verkstedet kan få det til å lage det designet som er tegnet. Det ufravelige kravet til kvalitet og detaljer gjør at designet må gjennomarbeides nøye, planlegges ut fra produksjonsrammer og finne løsninger for gjennomføring. Designet utformes opp mot hva verkstedene kan få til ut fra de rammene de har. «Så når jeg skal gi fra meg et design så er det stort sett veldig sånn gjennomtenkt for at vi skal unngå en del feller som gjør at produktet blir forringet» (Respondent 2).

Etter utprøvinger, læring og øving så får man kunnskap om hva man kan få til og kan da videreutvikle detaljer og legge til flere elementer som bygger på det man har lært, som man vet at man får til. «Så det vi har utviklet og får til tenker jeg er med på å skape neste design da egentlig så det blir liksom ikke bare tatt ut av lufta» (Respondent 2).

Jobber også med denne designtilnærmingen, en tilrettelegging, for det produksjonsarbeidet som arbeidsledere skal gjøre for at de letter skal nå kravet til kvalitet og finish og som i et ledd for å minske volumet av korrigeringer og feil i produksjonen, lage usalgbare varer. Både arbeidsledere og arbeidstakere får prøve seg på nye ting steg for steg og verkstedene har søm oppgaver av ulik vanskelighetsgrad og noen ganger finner man de som talenter på spesifikke oppgaver, at noen har egenskaper som for eksempel på det å være veldig nøyaktig på søm og da brukers dette, så man får benyttet disse egenskapene. Andre ganger kan det gå andre veien, at det designes for at en arbeidstaker kan utnytte sitt potensiale (Respondent 2).

Hvordan et produkt blir til i bedriften kan starte på tre måter. Ideen, beslutningen om å lage et konkret produkt er det designsjef i dialog med og et utvalg arbeidsledere, primært de med

design eller material kompetanse. Der er det både det overordnede strategien for hva som bør være i slag etter sesong, hva bedriften ønsker å tilby og etterspørsel i markedet.

Det kan være konkret etterspørsel fra kunder eller selgerne i butikken.

Den tredje måten er de produktene som blir til ute på verkstedene i møte mellom arbeidstakers evner og noen ganger spissede talenter og de ulike materialenes egenskaper. «Når vi lager silketov og klipper blomster så er det veldig få som kan klippe det, men mange kan klippe firkanter da blir jobben ikke å sitte å øve og øve på blomster, men og finne ut hva kan vi designe som bruker millioner av firkanter og så lager vi det» (Respondent 1).

Det kan også oppstå produkter ut fra materialrester som mosaikk biter fra knust porselen, keramiske perler av pigmentrester. Strikkede plagg av rester av garn, knyttetepper, ull biter filtes sammen til metervare. Papiravfall fra bedriften blir resirkulert til brevark og papir til grafiske trykk. Spesielt der bedriften produserer mye rest materialer, biprodukter fra ordinær produksjon eller utprøvinger er det det fokus på å finne måter å bruke dette opp. Det resulterer i for det meste unika produkter og limiterte serier av produkter.

Strikkede produkter blir laget primært på strikkemaskiner og produktutvikling basert på at man trengte å sette på motor for bryterstyring (*på strikke maskinene*) for at de fysiske funksjonshemmede skal kunne strikke. Dette setter en ramme for designet, at det einer seg for å lage produkter ut fra rette strikkede metervarer. Kolleksjonen der som luer, skjerf, ponchoer, vester osv. er blitt utviklet på bakgrunn av dette. En kombinasjon av at arbeidstakere med ulik funksjonsgrad skal delta i produksjonen, tilrettelagt produksjonsverktøy og produktutvikling. Denne produksjonen krever også garn av en viss lengde som gjør at det blir masse garnrester, derav har bedriften designet et produkt hvor disse restene kan benyttes, knytteteppe (Respondent 1).

Det sosiale entreprenørskapet knytter seg her først og fremst til ansvarlig produksjon gjennom at arbeidstakere er reelt involvert i selve produksjonen (Gustavsen & Kobro, 2011, s. 35). Produkter og produksjonsmetoder utvikles i møte mellom materiale og arbeidstakers evne og behov. Det er en næringsvirksomhet basert på medvirkning og deltagelse (Brøgger, 2017, s. 11-12).

Hvordan et produkt blir til i bedriften kan også være basert på den overordnede strategien for hva som bør være i slag etter sesong, hva bedriften ønsker å tilby og etterspørsel i

markedet. Sosialt entreprenørskap har etter hvert blitt en egen type næringsvirksomhet basert på bred medvirkning og deltagelse og bryter med vante forestillinger om næringsvirksomhet (Brøgger, 2017, s. 11-12). Der bedriften produserer mye restmateriale som garnrester og knust porselen har bedriften utviklet produkter hvor dette kan brukes. "Innen forskning på sosialt entreprenørskap kalles dette nå for bricolage, at man lager noe nytt av de ressursene som er for hånden" (Brøgger, 2017, s.13; Desa, 2012).

Den tekstile produksjonen knyttet til klær utvikles ikke på samme måte, men er hovedsak tegnet og utviklet av design ansvarlig og basert på hva bedriften har av søm kompetanse på verkstedene. Designet er gjennomarbeidet på forhånd før det leveres til produksjon på verkstedene.

Arbeid i en ordinær bedrift krever at man leverer produkter av ordinær standard.

«Du ikke drive en ordinær bedrift hvis du ikke leverer ordinær standard da selger du jo på villedighet og ikke på kvalitet og for meg så blir det en selvmotsigelse» (Respondent 1).

Krav og mål til et produkt er blant annet at når en kunde velger å gå inn i bedriftens butikk og velger å kjøpe et produkt så skal det være ut ifra at kunden ønsker produktet ut fra produktets kvalitet også skal det at man har kjøpt noe med en litt større mening være en bonus. Kvalitet er ekstra viktig nettopp fordi vi er de vi er.

Viktig å vise at vår type bedrift klarer å levere kvalitet og det innebærer for en designer et bevist valg til detaljer, på hvilke detaljer som kan løfte et produkt, plagg. Jeg må bare si det en gang til fordi jeg synes at det er så viktig at vi levere noe som ser bra ut, det er liksom det overordnede. Jeg sier ikke at vi får det til alltid, men målet er det (Respondent 2).

Her beskriver respondenten 2 krav og mål i utforming og design og vektlegger kvaliteter som kan løfte et produkt som det overordnede kravet. Som designer og som konsumenter er man en beslutningstaker og tar valg som får konsekvenser for en bærekraftig framtid (Nielsen & Digranes, 2012, s.17). Her har bedriften en mulighet til å legge til rette for utvikling av designkompetanse for bærekraftig utvikling i alle ledd av bedriftens virksomhet. I og med at bedriften selv designer og produserer er de beslutningstakere og har muligheten til å være ansvarlige produktutviklere noe som vil kunne ha ringvirkning for en bærekraftig designkompetanse hos alle, ansatte, arbeidstakere og kunder. Utdanning innen design er

både et grunnlag for rekruttering til designprofesjonene og en allmenndannelse for å bli reflekterte konsumenter og brukere (Nielsen & Digranes, 2012, s.17).

I dokumentundersøkelser finner jeg dokumentet *Verdigrunnlaget til Aurora Verksted, verdiene vi har valgt å styre etter* (Dreyer, 2020). Bedriften jobber ut fra tre kjerneverdier, kjærlighet, kreativitet og ansvar.

Verdien ansvar er formulert slik:

Ansvar er å finne løsninger. Ansvar er tilstedeværelse og deltakelse. Ansvar er å handle når det trengs. Ansvar er å ta eierskap til egne reaksjoner og følelser. Ansvar er lojalitet til fellesskapets avgjørelser. Ansvar er å ta imot og gi tilbakemeldinger. Ansvar er redelighet, å stå for det vi sier. Under verdien ansvar ligger hvordan vi forvalter oss selv og våre ressurser, som individer, i samhandling med andre og i organisasjonen (Dreyer, 2020).

Om man skal se bærekraftig utvikling i et etisk og ansvarlig perspektiv så argumenterer Vetlesen (2007) for at etikken bak dagens handlinger må ha et fremtidsperspektiv og et ansvar for summen av konsekvenser i framtiden, en «fremtidsetikk og avstandsansvar» (Vetlesen, 2007, s.61). Ansvarsetikken danner et føre var prinsipp der man må vurdere handlingens konsekvenser, en virksomhets små eller store, korte eller langsiktige, kjente eller ukjente konsekvenser for det overordnede spørsmålet om en bærekraftig klode (Vetlesen, 2007, s.73).

Inne området ansvarlig produktutvikling så kan designkompetanse for bærekraftig utvikling være å kjenne til og kunne benytte design metoden "cradle to cradle" etablert av Michel Braungart og William McDonough (2002, 2008, 2019).

Design metoden handler om å bytte fra en cradle- to- grave design strategi til cradle- to- cradle strategi (Braungart & McDonough, 2002,2008, 2019). Det innebærer at man designer for produktets livssyklus med tanke på dette som avfall og da settes det noen krav til valg av materialer og hvordan man blander biologiske og tekniske materialer i samme produkt (Braungart & McDonough, 2019, s. 91). Bedriftens strikkeproduksjon er et eksempel på et cradle to cradle produkt

Det bedriften gjør innenfor ansvarlig forbruk og produksjon er at det som produseres på tekstil verkstedene er stort sett rene materialer som lin, ull og bomull. Bedriften har byttet store deler av kolleksjonen i bomull til lin. Ser på muligheten til å bruke plantefarget for å redusere bruk av kjemikalier og bruk av norsk ull som alternativ. I dag bruker Aurora Verksted alpaka gran som er fraktet fra Sør-Amerika, men den blir fraktet bare en gang da bedriften stikker selv og selger lokalt (Respondent 1).

Bedriften har en småskala produksjon, de produserer på etterspørsel, på bestilling blant annet til bedriftsgavemarkedet, produserer lokalt og det er håndlaget. Aurora Verksted jobber med en strategi for å få folk til å kjøpe mindre, men mer holdbare produkter med et godt og tidløs design med høy kvalitet og god finish. Strategien innebærer også at prisene skal reflektere materialet og kvaliteten i produktet. Ønsker heller å selge færre antall produkter der kunden kanskje må tenke seg ekstra om før de handler. Designer klær ut fra kriteriet om å bygge en tidløs garderobe. Bedriften er ikke helt i mål, men målsettingen er der (Respondent 2).

Bedriften har produksjonen i Vietnam, der er det vanskelig for de små bedriftene å få tak i økologisk bomull. Ønsker å produsere i økologisk bomull, men stopper Aurora Verksted å produsere på APG fordi de ikke klarer å skaffe økologisk bomull så risikerer 15 personer med funksjonshemninger å miste en jobb de sannsynligvis ikke vil få igjen i en ordinær bedrift. Her har man valgt at det er viktigere at Aurora Verksted produserer der av hensynet til å bevare arbeidsplassen til 15 mennesker med funksjonshemning foran valget av økologisk bomull (Respondent 2).

Generelt i bedriften er det fokus på hvordan man bruker resurser. Noe som også kommer av at man ikke alltid som bedrift har hatt så god økonomi. Strøm til produksjon kommer primært fra vannkraft. Da Aurora Verksted skulle finne nye lokaler var et krav til lokasjon at det skulle være nært kollektiv transport siden bedriften har mange ansatte fra ulike kommuner.

Bedriftskantinen er vegetarisk.

Bedriften har fokus på gjenbruk og bytter litt tjenester, ikke alt faktureres, ikke alt hentes ut. Dugnad blir brukt når det trengs en ekstra innsats i bedriften og man arbeider med at så lite

som mulig av materialer fra verkstedene skal gå ut som søppel. Bærekraft og det sirkulære er jo to viktige områder for bedrift som de ønsker å jobbe videre med. Arbeider med å finne en måte å ta imot brukte ting for reparasjon på verkstedet og om mulig, å ta imot brukte ting for gjenbruk, hindre at ting blir kastet (Respondent 1).

Observasjon Knytteteppe

Fokus for observasjonen: tilrettelegging av designoppgaver, hvordan jobbe med arbeid. Hvordan et produkt blir til. Ansvarlig forbruk og produksjon. Resurs bruk, materialer og kunnskap.

Arbeidet med å lage dette produktet startet fordi bedriften sitter igjen med rester av garn som er for korte til å kunne brukes i verkstedets strikkemaskiner. Man trengte et produkt som kan bestå av korte garntråder. Idene til hvordan garntrådene kan brukes kan komme fra de ulikt hold, men her er det den med fagkompetanse og ansvar for design i bedriften som utarbeider hvordan selve produktet skal se ut. Man har hentet inspirasjon fra kunstarbeid på et annet verksted, der arbeidstakere og arbeidsleder har samarbeidet om å lage malerier. To bilder er valg og motivet er bearbeidet og klargjort for gjennomføring av selve arbeidsoppgaven. Ute på verkstedet organiseres og deles oppgavene med produksjon opp i mindre sekvenser som sortering og fargekoding av tråder, oppdeling i nøster og klipping av riktig lengde, og med tilrettelegging av hvordan man skal bruke riktig type garn og farge etter tegnet mønster, tre tråden og knytte. Arbeidsleder kartlegger hvem som kan gjøre hva, hvem som må øve, hvem som kan jobbe med flere av deloppgavene. Hva som må tilrettelegges, kan alle lese tall kodene på fargene og klare å velge riktig garntype eller må man feste et fargeeksempel på mønsteret. Ulike måter å nøste opp garn etter hva slags motorikk en arbeidstaker har osv. Senere skal noen av teppene gjennom sømarbeid for å bli til puter og dette involverer nok et verksted og flere arbeidstakere.

Dette er et eksempel på hvordan et produkt kan bli til i bedriften der den med tekstil og design kompetanse på forhånd har planlagt hvordan produktet skal se ut. Her benyttes resurser på tvers av verkstedene. Man tar et restprodukt fra strikkeproduksjonen og finner ny anvendelse for dette. Motiver til knytteteppene hentes fra malerier laget på maleri- og

grafikkverksted, men motiv og farger kopieres ikke direkte over, det bearbeides av designer først. Oppgaven med å tre og knytte trådene var på forhånd spesielt tiltenkt en arbeidstaker som har et behov for et arbeidsintensive oppgaver som kan utføres selvstendig. Denne arbeidstakeren har spesielt behov for den strukturen det innebærer «å måtte møte på jobb» og gjøre et stykke selvstendig arbeid.

Knytteteppeene viser seg å være veldig tidkrevende å lage. Selv om hvert teppe er et 100% håndarbeid og et flott produkt er det ikke realistisk at man kan ta betalt for den faktiske tiden som går med til å lage hvert teppe. Krav til kvalitet på design og utførelse er som med resten av bedriftens ordinære varer, men ikke kravet til inntjening etter vanlige produksjonskalkyler på dette produktet. Her er fokus først og fremst på å benytte garnrester og skape gode håndarbeidsoppgaver for arbeidstakere.

Det er verdi fremfor profitt som er målet i det sosiale entreprenørskap (Sandal, 2007, s.30). Sett ut fra kriteriene til hva som er sosialt entreprenøriell virksomhet skal det være en sosial hensikt som ligger til grunn for aktivitetene og det skal skapes et produkt, vare eller tjeneste som har sosial verdi (Gustavsen & Kobro, 2011, s. 35).

Her er den sosiale verdien knyttet opp mot å skape arbeidsoppgaver som en sosial verdi for de som ønsker å komme på jobb, noe økonomisk verdi, men mest muligheten til deltakelse i en reel arbeidsprosess med å utvikle og lage et håndverksprodukt som skal selges. Dette betyr at virkningen av aktiviteten, eller effekten av de ulike handlinger i aktivitetene, i sum er registrerbare på et felt utenfor seg selv (Gustavsen & Kobro, 2011, s. 35).

«Det er ikke nok at målet er selve aktiviteten, for eksempel sosialt samvær» (Gustavsen & Kobro, 2011, s. 35). Produksjon av knytteteppene genererer ikke bare håndverks eller arbeidsoppgaver. Her er arbeidstakere involvert i et tverrfaglig samarbeid mellom strikkeverksted, maleri- og grafikkverksted, tekstilverksted og søm avdeling. Det er en utveksling av ressurser, materialer og kompetanse som involverer den med designfaglig kompetanse, den ufaglærte og den som er under opplæring og arbeid.

Knytteteppe kan regnes for å være et cradle to cradle produkt så lenge bare naturmaterialer benyttes i produktet. Ved produksjon av puter av dette og om man da legger til glidelås og

syrr med polyestertråd så faller det utenfor denne kategorien. Cradle to cradle innebærer at man må designe for produktets livssyklus der biologiske materialer kan tilbakeføres til naturen å bli til næring (Braungart & McDonough, 2019, s. 91).

Samarbeidet mellom verkstedene og det praktiske arbeid i team skaper muligheten for samtaler, erfaringer og refleksjon om materialets kvaliteter, hvorfor man gjør denne jobben med å bruke opp garnrester. Erfare hvordan man kan bruke gran på en ny måte og erfare den tidkrevende prosessen det er å lage denne type produkter. Lutnæs og Fallingen (2017) trekker fram at praktisk skapende arbeid og ansvarlig produktutvikling har størst potensiale for å fremme endringskompetanse (Lutnæs & Fallingen, 2017, s. 15).

I verkstedene kan elevene oppleve hvor tidkrevende det er å lage et produkt. Når elevene selv sitter ved symaskinene får de et konkret erfaringsgrunnlag for å reflektere over pris på klær og diskutere lønns- og arbeidsvilkår til tekstilarbeidere. Videre kan praktisk skapende arbeid utgjøre en motvekt til den økende abstrakte hverdagen vi befinner oss i (Lutnæs & Fallingen, 2017, s. 6).

Nielsen & Digranes (2012) trekker fram at «en forutsetning for at en designkompetent allmenheten bidrar til utvikling av et bærekraftig samfunn er at designkompetansen gjennom designundervisning, praksis eller tilknytning til deltakelse i designprosesser generere en etisk forbruksforståelse» (Nielsen & Digranes, 2012, s.17).

Nå var det ikke mulig for meg å observere at selve samtalen og diskusjonen om disse temaene foregikk, det kan skyldes begrensinger på mulighet for observasjonen under pandemien, men rammen og mulighetene for det er der.

Prosjektet har vært i gang i noe tid før start av observasjon så fasen for de første materialtekniske utprøvingene er gjort. Nå vet man blant annet hva salg garn som passer. Alpakka garn er veldig mykt og tåler ikke så mye friksjon så man har valg å lage forsiden på puter av dette garnet. Den norske ullgarnstypen *Hifa* har en kvalitet som passer til tepper. Garnrester blir sortert etter farge og kvalitet og gitt en tallkode.

Garnet må ha en bestemt lengde slik at de kan tres igjennom en tekstilbunn, rye, to ganger og knyttes på framsiden slik at to garntråder samles derfor må garnrester deles opp i

passende like lengder. Her har man laget en tilrettelegging der garnet surres rundt en tre list som gir den ønskede lengden når man deler, klipper, nøste på listen.

Så er det bestemt at det ikke skal være et helt vilkårlig mønster, blanding av farger, men designes et motiv med farger som passer til den paletten som øvrige interiørprodukter lages i. På bedriftens maleri- og grafikkverksted jobbes det med å lage nonfigurative malerier. Designer tar utgangspunkt i noen bilder fra dette verkstedet og overfører motiver til et mønster på et ark. Deretter kodes mønsteret med tallkoder som forteller hvilken farger som skal brukes hvor. På verkstedet overfører en arbeidsleder mønsteret og tallkodene til den tekstilen som garnet skal festes på. Arbeidsoppgaven er nå klar for at arbeidstaker kan gå i gang med å få opplæring i tre og knytte garntrådene til en tekstilbunn. Så gjenstår øving og utprøvinger for arbeidstaker med veiledning fra arbeidsleder og utprøving av de ulike deloppgavene for flere av arbeidstakere. Oppgaven med å tre og knytte trådene var på forhånd spesielt tiltenkt en arbeidstaker som har et behov for et arbeidsintensive oppgaver som kan utføres selvstendig. Denne arbeidstakeren har spesielt behov for den strukturen det innebærer «å måtte møte på jobb» og gjøre et stykke selvstendig arbeid. Arbeidet med knytteteppes viser seg å være veldig tidkrevende og man er usikker på når en mindre serie kan være klar for salg og det er ikke bestemt hva produktet skal koste. Fokuset er en så lenge på selve håndarbeidet som en god oppgave for et utvalg av arbeidstakere. Arbeidet med knytteteppet genere, som beskrevet, mange deloppgaver og når jeg besøker verkstedet er det et helt arbeidslag som sitter og jobber i et team.

Figur 2. Mønster til knytteteppe med koder og farger. 2020. Eget foto.

Figur 3. Fra motiv på maleri til mønster på knytteteppe. 2020. Eget foto.

Observasjon Perlebolle.

Fokus for observasjon: opplæring, møte mellom faglært og ufaglært. Hvordan jobbe med arbeid, inkludering og deltagelse, innovasjon. Hvordan et produkt blir til, krav eller mål til utforming, design.

Utviklingen av et nytt produkt starter ut fra en arbeidstakers evner til å trille runde leireperler som bare må trykkes flate til slutt, man ser det som en resurs i stedet for et problem. Arbeidstakers resurs blir benyttet og en designprosess starte ved at man må finne en ny måte å bruke flate leireperlene på.

Ut fra et sosialt entreprenørskaps (SE) perspektiv for aktivitet så kan Gustavsen og Kobro (2011) sin pragmatiske teori om SE brukes til å se framgangsmåten i hvordan et produkt blir til.

Noen handler/det handles på visse måter og med diverse organisatoriske modeller, og denne handlingen skaper effekter som frembringer andre resultater enn før handlingen fant sted, det vil si endring (Gustavsen & Kobro ,2011, s. 31). For at denne endringen skal være entreprenøriell må den være en innovasjon. Endringen må altså ha et nyskapende element (Gustavsen & Kobro ,2011, s. 31).

Diverse organisatoriske modeller er selve designprosessen. Handlingen i designprosessen der de flate perlene blir undersøkt for hvordan de kan brukes skaper effekter som frembringer andre resultater en før handlingen fant sted, en endring. Handlingen har en sosial verdiskaping gjennom at utviklingen av bollen er individuelt (nedenfra) initiert der bruker og etterhvert brukere er berørt selv og reelt involvert (Gustavsen & Kobro, 2011, s. 35).

Designprosessen involverer arbeidstaker, faglærte og ufaglærte arbeidsledere, de arbeider med å lage artefakter sammen i et verksted, direkte i materialet. I Lutnæs (2019) sin undersøkelse av designkompetanse som en del av generell utdanning beskriver narrativet *Awareness through making*, viktigheten av førstehåndsopplevelser med materialer som en

del av å utdanne en designkompetent allmennhet (Min oversettelse fra engelsk, Lutnæs, 2019, s. 12989).

Som produsenter transformerer de materialer for å eksternalisere ideer og i prosessen koble seg til både den fysiske virkeligheten og det konseptuelle for å artikulere mening (Minn oversettelse fra engelsk, Lutnæs, 2019, s. 1298). Den reelle settingen av å jobbe i et verksted, direkte i materialet og med å utforme et funksjonelt produkt med en kvalitet som gjør at det kan selges i et ordinært marked gir muligheten til å utdanne designkompetanse i alle disse ledd.

Hvilke ideer personen som ruller de flate leireperlene eksternaliserer er usikkert og ikke alle er direkte med på alle deler av prosessen så her vil det være grader av oppnåelse av kompetanse. Ved å arbeide i et praksisfelleskap og med tilrettelegging øker mulighetene for deltagelse i designprosesser og dermed personlig erfaringer med designprosesser, hentet fra narrativet *Participate in design processes* (Min oversettelse fra engelsk, Lutnæs, 2019, s. 1301).

Nielsen og Brønne (2013) fremmer studentenes forståelse av den komplekse prosessen med å gjøre eller designe som viktig. Kjernen til designkompetanse, hevder de, er bevissthet om hvordan designprosesser har innvirkning på omgivelsene våre og de fysiske aspektene ved materialkvalitet med hensyn til hva som er varig og funksjonell. Deres foreslåtte vei til denne kompetansen for studenter inkluderte å skape med fysiske materialer og en 'refleksjon i handling' tilnærming (Min oversettelse fra engelsk, Lutnæs, 2019, s 1301; Nielsen & Brønne, 2013).

Designprosessen drives av en dynamikk mellom de tre partene. I prosessen med å utprøvinger som beskrevet, foregår det en utveksling av erfaringer mellom den som er under opplæring, i arbeid og den med fagkunnskap og den uten. Dette gir en anledning til å knytte det man gjør fysisk i materialet med samtaler og refleksjon.

Bevisstheten og initiativ til å bruke opp pigmentrester og de flate perlene er en form for etisk forbruksforståelse (Nielsen & Digranes, 2012, s.17). Dette kan brukes i samtaler rundt arbeidet med bollen, forklares og settes i sammenheng å være med på å bevisstgjøre den

som deltar i arbeidsoppgaven om materialets verdi. Om sammenhengen mellom materialuttak og forbruk og bruk av ressurser på en ansvarlig måte, om kretsløpet til materialet og produktet tilsvarende prinsippene i cradle to cradle teorien (Braungart & McDonough, 2019).

Arbeide med dette produktet startet med utgangspunkt i karlegging og utprøving av en ny arbeidstaker på keramikk verkstedet. Arbeidstaker er ung og kommer fra en videregående skole for autister. På verkstedet så brukes rester av pigmenter til å farge inn leire som så blir trillet til perler. Perlene bruke til å lage kjeder og armbånd og må være av en viss størrelse, form og ha hull. Oppgaven har en rekke steg, deloppgaver og det er flere arbeidstakere som jobber med deler, eller hele prosessen, der arbeides i gruppe, med mulighet for å lære av hverandre, dele på oppgavene.

Den nye arbeidstakeren øver på å trille perler, er rask og god på å repetere. I starten blir perlene runde og fine, bitene med leire er laget på forhånd slik at det blir riktig størrelse. Arbeidet med å lage hull gjøres av en annen arbeidstaker. Etter hvert blir perlene mer og mer ujevne og hoper det seg opp med perler som må trilles på nytt før de kan hules. Det øves på ulike måter for å få perlene runde, man observerer for å se hvordan man kan gripe an dette. Det viser seg at arbeidstakeren triller perlene helt runde, men avslutter prosessen med å klemme de delvis flate så da konsentreres øvingen på hvordan stoppe i tide.

Resultatet er at selv etter mye øving så endres ikke denne siste biten av å klemme perlene flate. Her kunne man da ha fjernet denne arbeidsoppgaven fra arbeidstaker, men arbeidsledere er på haugen av klemte perler som en resurs og begynner å jobbe med hvordan dette kan brukes i et produkt. Her går fagpersonen sammen om å prøve ut ulike ideer, det å bruke leireperle til å i overflaten av en bolle eller et fat eller til å bygge en gjenstand er ikke ukjent, det er gjort av andre, men ikke enda i produksjonen på verkstedet. Hvordan kan dette brukes til bedriftens produkter må testes ut og hvilke arbeidsoppgaver oppgaver før og etter trillingen av flate perler må til. Her starter en lang utviklingsprosess og man finner at perlene kan legges i gipsformer for å bygge fat, bole og urneformer. En arbeidsleder med kompetanse i å bygge for hånd store vaser/boller i plastisk leire går i gang med å plassere mange av perlene i en stor urneformet gipsform. To fine urner blir laget, de er hele og tette, ikke sprukket og perlene danner en interessant tekstur på utsiden. Med dette ser alle kollegaen at slike produkter kan vi jo lage. Dette er jo bra kvalitet og utnyttelse

av de flate perlene. Design sjefen får se produktet og vil at verkstedet skal utvikle noen mindre boller hvor de gjentar kvaliteter i overflaten, mønster som leireperlene danner og hun beskriver noen ønsker om naturfarger. Salgsansvarlig er også innom og legger til sine synspunkter på størrelse på bollen, funksjon og hva det er hun mener kan gjøre bolle mer salgbar.

Nå er oppgaven å få dette til, dele opp i arbeidsprosesser, prøve ut arbeidstakere på de ulike oppgavene. Lære opp arbeidsledere som ikke har keramisk kompetanse for å minimere feil i produksjonen og sikre kvalitet. Først skal formen og størrelsen på bollen bestemmes, dette gjøres i samråd med designsjef. Så starter arbeidet med å gjenskape produktet med det første produktet, urnen, som eksempel. Det er også tre arbeidsledere uten keramisk kompetanse som skal lære å lage bollene for å kunne være med å igangsette og veilede arbeidstakere i arbeid og produksjon. Etter hvert viser prøverekken at man har en rekke estetiske og tekniske utfordringer. Perlene på utsiden av bollen danner ikke det mønsteret som på eksemplet, urnen, fargene er ujevne og smitter over på lysere perler som gjør at produktet ser skittent ut, rufsete. Bollene har sprekker etter tørking og brenning og er heller ikke tette slik at glasur fra innsiden renner ut. Prosessen gir en rekke utprøvinger der man sliter med å oppnå ønsket kvalitet både i uttrykk, materialteknisk og funksjon, men gir også et rikt utvalg av eksempler på ulike estetiske kvaliteter som er mulig av farger, teksturer, mønster, bruk av ulike glasurer innvendig osv.

Målet er ikke å lage en rekke unikaprodukter, men en mindre serie som kan selges i butikk og på nett. Da må bollene ha en standardisert farge, form og størrelse som man kan gjenta, lage flere like av og man må løse problemet med sprekker og hull. Man må gå tilbake i de ulike arbeidsprosessene å se på i detaljer, hva er det som gjør at perlene ikke danner det ønskede mønsteret, at fargene blør inni hverandre, bollene sprekker osv. På dette tidspunktet er det flere enn den nye arbeidstakeren om jobber med å trille og plassere perler i gipsformer og det er flere arbeidsledere som arbeider med å veilede og utføre andre oppgaver i produktet. Farge inn leire og velge ut riktige fargene som skal brukes, legge et lag med plastisk leire innvendig i bollen for å lage en slett overflate innvendig og «binde» perlene sammen, tørking og brenning. I denne prosessen kommer det fram behovet for materialteknisk kompetanse, leiren må ikke være for bløt eller tørr for at perlene skal «holde på formen» og danne det mønsteret, teksturen man er ute etter. Vannet man brukte til å

hindre at bollen tørket for fort og sprak, viser seg å være årsaken til at fargene blør. Arbeid med sammenføyninger, kanter, tykkelse og tørkeprosessen er avgjørende for om bollen er tett og ikke sprekker under brenning. Dette er ting som den uten fag ikke nødvendigvis kan og den med fag og erfaring gjør nesten automatisk i tillegg har man variasjoner i arbeidstakers forutsetninger som man må se og forstå hvordan man kan tilrettelegger for slik at produktet får de kvalitetene det skal ha. Underveis i prosessen med å utvikle bollen ble flere og flere arbeidstakere involvert og egne uttrykk begynte å vise seg i form av hvordan mønster og farge ble satt sammen. En arbeidstaker har bodd i Afrika og måten perlene ble satt sammen, lagt i mønster etter farge ga tydelige assosiasjoner til det afrikanske dyrelivet. Dette ga igjen inspirasjon til hvordan det endelige produktet skulle se ut.

Figur 4. Første eksempler av perlebolle.
2020. Eget foto.

Figur 5. Endelig design av perlebolle.
2021. Foto Camilla Reinfjell.

Eget Praktisk estetisk arbeid

Praktisk estetisk arbeid er en kommentar til den skriftlige undersøkelsen i avhandlingen.

Det praktisk estetiske arbeidet gjennomføres på keramikk verkstedet til Aurora Verksted og tar utgangspunkt i teori om sosialt entreprenørskap og designkompetanse for bærekraftig utvikling.

Jeg har valgt å ikke lage et nytt produkt, men benytte bedriftens ressurser å videreutvikle en produksjon som er i startfasen på keramikk verkstedet.

Bedriften har ganske nylig startet med å lage keramiske fliser og er i en fase der mye av de materialtekniske utprøvinger er gjort, men fortsatt jobber med å utvikle hva de kan lage av estetiske uttrykk i overflaten på flisene, bruk av glasurer, tekstur, mønster osv.

Jeg har tatt utgangspunkt i følgende teori om sosialt entreprenørskap: dersom virksomheten, arbeidet, «skal betraktes som sosialt entreprenøriell så skal det være en sosial hensikt som ligger til grunn for aktiviteten og det skal skapes et produkt, vare eller tjeneste som har sosial verdi» (Gustavsen & Kobro, 2011, s. 35). «Brukere som er berørt/hjulpel skal selv være dypt og reelt involvert» (Gustavsen & Kobro, 2011, s. 35).

Teori om utdanning i designkompetanse for en bærekraftig utvikling er hentet fra Lutnæs og Fallingen (2017) og Lutnæs (2019). Lutnæs (2019) sammenfatter i sin artikkel *Framing the concept design literacy for a general public* teorier om hvordan utdanning i designkompetanse, design literacy kan være en forutsetning for overgangen mot et mer bærekraftig samfunn (Lutnæs, 2019, s. 1295). Hun beskriver narrativet *Awareness through making* og *Participate in design processes* som handler om førstehåndsopplevelser med materialer som en del av å utdanne en designkompetent allmennhet og viktigheten av personlige erfaringer med designprosesser (Lutnæs, 2019, s. 1298-1301).

I denne artikkelen vektlegger Eva kritisk refleksjon om miljøpåvirkning, trolig i større grad enn hva som kommer fram at arbeidstagerne lærer på Aurora Verksted.

På Aurora Verksted vektlegges det praktiske arbeidet i *Awareness through making*.

Med bakgrunn i teorien *Awareness through og Participate in design processes* Jeg har derfor valgt å utforme det praktisk estetiske arbeide som en designprosess der jeg samarbeider med arbeidstakere i bedriften om å videreutvikle utformingen av fliser på denne måten vil designprosessen kunne gi arbeidstakere førstehåndsopplevelser med materialet og designprosessen.

Planen er at vi skal designe og utvikle både noen nye uttrykk, nye glasurer, farger og dekor på flisene som kan standardiseres til en serieproduksjon, men også utforske hva vi kan lage av mer særegne uttrykk med bakgrunn i den kompetanse som finnes på bedriftens keramikk verksted. Mål for prosjektet er å levere et utvalg av fliser i begge kategorier til utstilling og slag i bedriftens butikk.

Med bakgrunn i teori om hvordan man gjennom praktisk skapende arbeid og ansvarlig produktutvikling har potensiale om å fremme endringskompetanse (Lutnæs & Fallingen, 2017, s. 15). Har jeg som målsetting at det praktiske arbeidet skal gi erfaringer og muligheter for refleksjoner rundt hva det vil si å jobbe ansvarlig og kritisk med keramiske materialer og produktutvikling.

To arbeidstakere blir informert om prosjektet og blir spurt om de vil være med og at det er helt frivillig og mulig å trekke seg når som helst. Begge samtykker til å bli med. De har erfaring fra arbeid på keramikk verkstedet og maleri- og grafikkverksted. De har en egen interesse for å tegne og male og har gjort mye figurative arbeider både privat og på maleri- og grafikkverksted.

Siden keramikkverkstedet har jobbet med materialtekniske utprøvinger så finnes det et lager av rå og råbrente fliser som er sorter ut på grunn av større eller mindre feil.

Disse ønsker jeg i størst mulig grad å bruke igjen. Så første steg er å gå igjennom bunkene med fliser og sortere ut de som kan pusses og justeres på for å kunne brukes videre. Flisene har gjerne den feilen at de er kuttet litt skjeve, litt for brede eller for korte og de som ikke lar seg rette opp har gjerne vrid seg under tørking, men kan helt fint brukes til tester glasur på. Arbeidet med å pusse og rette opp flisene erfares som en tidkrevende prosess, men gir også en anledning til å reflekter over hvor viktig det er å jobbe nøye og med en materialteknisk kunnskap i første steg av produksjonen. Vi diskuterer hvordan flisene er sårbare for håndtering når de er i plastisk leire og at det kreves en nøye tørkeprosess for at de skal holde seg flate. Arbeidet gir også en anledning til å diskutere prinsipper i ansvarlig produktutvikling

som materialuttak av leire og hvordan den ikke kan tilbakeføres i sin opprinnelige tilstand etter at vi har brent den, men da havner som fyllingsmasse når vi kaster et keramisk produkt. Vi diskuterer det å være litt kritisk til hva man velger å brenne siden det bare er rå leire som kan resirkuleres. Noen nye fliser må lages i plastisk leire og da jobber vi med hvordan man kan utnytte så mye som mulig av leireplatene når man deler opp. Restene som er igjen tas vare på og skal tørkes og bløtes opp igjen til ny plastisk leire.

Før vi starter på selve arbeidet med fagre og dekor så går vi igjennom designprofilen som bedriften har for butikken. Ser på hvilke fargekoder som er bestemt og den generelle produktprofilen. Flisene skal passe inn i produktprofilen, men skal samtidig vise et utvalg av hva vi kan lage, hva kundene kan bestille. Vi bestemmer oss hvilke glasurer som skal prøves ut, blandinger og kombinasjoner og det gjøres tester av hvordan uttrykket blir på glatte falte fliser kontra fliser med tekstur og mønster. Når det kommer til mønster og dekor, så bidra hver av oss med hver våre egne teknikker og uttrykk. Tre varianter blir testet ut sammen og vi lærer samtidig hverandres teknikker gjennom utprøvinger og med å hjelpe hverandre å utføre arbeidet. Ingen av oss har forsøkt disse teknikkene på flate objekter før så første utprøving blir gjort med en teori om hvordan dette skal fungere. Diskusjoner og vurderinger om justering av teknikkene, hvordan de skal brukes, tas fortløpende og vi ser at spesielt dekorteknikk nr. 2 er vanskelig å få til som planlagt så her gjøres flere utprøvinger og tekniske justeringer underveis.

I denne prosessen går vi fra å ha hver vår kunnskap om hvordan disse teknikkene fungerer og arbeider derfor ut fra en teori fram til vi erfarer noe nytt.

Ved å legge opp designprosessen på denne måten så prøver jeg å skape en ramme for førstehåndsopplevelser med materialet *Awareness through making*, Lutnæs (2019) og personlige erfaringer med designprosessen *Participate in design processes* (Lutnæs, 2019, s. 1298-1301).

Figur 6. Utprøving av dekortechnik 1.
på flis. 2021. Eget foto.

Figur 7. Utprøving av dekortechnik 2.
på flis. 2021. Eget foto.

Figur 8. Utprøving av dekortechnik 3. på flis. 2021. Eget foto.

Dekorteknikk 1 er basert på tradisjonell teknikk med dekor av flytende leire. Her gjennomført med en pendel.

Dekorteknikk 2 går ut på å fukte leirens overflate for så å påføre varme slik at leire eksploderer. Her prøver vi ut om det er mulig å lage et mønster ved å ha maskert med shellakk.

Dekorteknikk 3 er en tradisjonell teknikk, der shellakk males på rå og tørr leire. Man vasker så bort en del av leiren og det oppstår et relieff der shellaken er malt på. Denne prosessen kan gjøres i flere omganger slik at man får ulik dybde på mønsteret.

Neste steg er å tørke flisene sakte og under press slik at de ikke sprekker og holder seg flate. Flisene brennes så en første gang og skal så glaseres. I mellomtiden har vi gjort noen utprøvinger av glasurer, alt fra transparent blank og matt glasur til opake fargede og noen krystalliserende. Dette for å utforske hvilke farger og effekter som oppstår hvordan uttrykke på flisene som har mønster endrer seg etter hvilken type glasur som benyttes. Glasur prøvene og de råbrente flisene blir sortert på et stor bord og kategorisert etter mønster og teknikk for å kunne diskutere de ulike estetiske uttrykkene hvordan vi skal gå videre med utprøvinger. Hvilke mønster/dekorer skal prøves ut med hvilke glasurer og farger. Det er veldig mange variabler å velge mellom så prosessen består av å diskutere og hva vi ser at vi har, hva vi tror er interessant å prøve ut. Rammen er å finne en systematikk i utprøvingen som kan føre fram til målet om å utvikle et sett med fliser og varianter som følger bedriften og butikkens designprofil og som kan standardiseres til en serieproduksjon, men også utforske hva vi kan lage av mer særegne uttrykk med bakgrunn i den kompetanse som finnes på bedriftens keramikk verksted.

Det er gjort en første test av det vi bestemte å prøve ut. Noe var vellykket og andre må det jobbes mer med så prosessen vil fortsette etter at denne avhandlingen er skrevet og utviklet videre fram til offentlig presentasjon av praktisk estetisk arbeid.

Målet er at flisene skal utvikles helt fram til de har en kvalitet som gjør at de kan ferdigstilles for salg i bedriftens butikk. Det er ikke sikker det målet nås inne tidsrammer av denne oppgaven, men det er viktig at prosessen går helt fram til et ferdig resultat for at vi også skal erfare dette.

Det har vært flere utfordringer med gjennomføring av praktisk estetisk arbeid. Det mest begrensende var konsekvenser av pandemien. Det praktisk estetisk arbeid var planlagt gjennomført i februar, dette var en tid da smitterykket økte betraktelig og arbeid i kohort ble strammet inn og tiden og muligheten til praktisk arbeid sammen ble endret. Det var også svært krevende å få ta i riktige materialer i tide.

Konklusjon og avsluttende kommentar

Sosialt entreprenørskap i Case Aurora Verksted kan bidra til designkompetanse for en bærekraftig utvikling: slik

Arbeid med kunst, design og håndverksproduksjon i bedriften skaper en rekke innganger til utvikling av designkompetanse for bærekraftig utvikling.

I bedriftens verksteder arbeider man praktisk i mange ulike materialer og man deltar i designprosesser. Gjennom dette får arbeidstakere en førstehåndsopplevelse med materialet og personlig erfaring med designprosesser som danner grunnlag for utvikling av designkompetanse. I praktisk skapende arbeid får arbeidstakere materialet i hendene og skal bruke ulike verktøy i prosessen mot å lage et produkt og får da et konkret erfaringsgrunnlag for å diskutere og reflektere over hva som skal til av arbeid for å lage et produkt og kan da også reflektere over produktets verdi og mulighet til å sette dette i en mer konkret sammenheng i hva det innebærer av tid og innats i å lage produkter som gir en mulighet for å fremme endringskompetanse. Den estetiske erfaring i møte med materialet, bruk av farger og beregne mengde har et potensiale for å fremme bevisstgjøring i hvor materialer kommer fra, hva det betyr å bruke naturmaterialer kontra tekniske og kan generere en etisk forbruksforståelse.

Undersøkelsen viser at arbeid med kunst, design og håndverksproduksjon i case Aurora Verksted dreier seg om praktisk arbeid og deltagelse i designprosesser som kan kobles til Eva Lutnes sine narrativer *Awareness through making and Participate in design processes*. To sentrale konsepter for dannelse av en generell designkompetanse.

Det som ikke kommer så klart fram i undersøkelsen er spørsmålet om designkompetansen i case Aurora Verksted fremmer bærekraftig utvikling eller er en mer generell designkompetanse generert av at man jobber innen kunst, design og håndverk.

Dette kan være et mulig tema for videre forskning.

Undersøkelsen av case Aurora Verksted, viser at bedriften arbeider innenfor bærekraftsmålene: 4. God utdanning, 8. Anstendig arbeid og økonomisk vekst, 12. Ansvarlig forbruk og produksjon. Som sosialt entreprenørskap arbeider bedriften innen den sosiale dimensjonen av bærekraft. Bedriften har også vist gjennom 33 års drift at den økonomiske driften er bærekraftig. Når det kommer til miljøaspektet i ansvarlig forbruk og produksjon så

har bedriften ingen formaliserte mål enda og det er kanskje under miljø dimensjonen bedriften har størst potensiale til å utvikle mer design innenfor ansvarlig forbruk og produksjon i sitt arbeid.

Gjennom metodene som er bruk i undersøkelsen så har jeg gjort meg noen erfaringer.

I arbeidet med intervju som metode erfarte jeg at det var en fordel å lytte på intervjuet før jeg gjennomførte det neste. Det ga meg en bedre forståelse av hvordan jeg kunne stille oppfølings spørsmål og være kortere og tydelige i min formulering.

Ved første gjennomlytting av intervjuene og i arbeidet med å transkribere så var mitt inntrykk at jeg hadde fått rikelig og nyttig data. Når jeg begynner å anvende data til å undersøke problemstilling dukker det opp temaer og spørsmål jeg hadde ønsket å undersøke. Selv om utvalg av respondenter var nøye forbrett og gjennomtenkt så ser jeg under behandlingen av data i ettertid at jeg fordel kunne gjennomført flere intervju for å få beskrivelser fra forskjellige perspektiver. På det tidspunktet var det for sent å sett i gang med nye intervjuer. Det hadde også vært en fordel å gjøre et testintervju før jeg gikk i gang med de planlagte intervjuene og jeg erfarer også i ettertid at intervjuguiden ikke var bra nok bearbeidet ut fra anvendt teori.

Under analysearbeidet av den transkriberte teksten valgte jeg først å analysere og kode etter temaer i intervjuguiden. Når jeg så skulle begynne å anvende dataene til drøfting opplever jeg at jeg temaer og nøkkelord ikke er kategorisert tydelig nok og jeg må utvikle et nytt sett med temaer, nøkkelord og gjøre analysen på nytt.

Forskning er jo en prosess der dess mer man finner ut, dess flere spørsmål dukker opp som man kunne ønske å finne svar på.

For min egen del så har arbeidet med denne undersøkelsen lært meg mer om hva designkompetanse er og jeg har fått en mer kritisk holdning til hva som er virkelig bærekraftig og når begrepet brukes for valg som er litt bedre enn et annet valg.

«Why being less bad is no good» (Braungart & McDonough, 2019, s. 39).

Kilder

- Andersen, S. S. (1997). *Case-studier og generalisering: Forskningsstrategi og design*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Aurora Verksted. (2020) *Vedtekter for Aurora Verksted SA*. Haslum
- Aurora Verksted. *Kompetanse og bemanning på Aurora Verksted SA*. Haslum
- Aurora Verksted. *Oversikt over personalkompetanse og erfaring*. Haslum
- Braungart, M. & McDonough, W. (2019) *Cradle to Cradle: Remaking the Way We Make Things*. London: Vintage.
- Brøgger, B. (2017). *sosialt entreprenørskap i Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Dreyer, T. (2020). *Verdigrunnlaget til Aurora Verksted, verdiene vi har valgt å styre etter*. Haslum
- Dreyer, T. (2020). *Prinsippene vi står for og jobber ut ifra*. Haslum
- Dreyer, T. (2020). *Opplæring arbeidsledere på Aurora Verksted*
- FN-sambandet. (2020,06. oktober). Bærekraftig utvikling. Hentet fra <https://www.fn.no/undervisning/undervisningsopplegg/baerekraftig-utvikling>
- FN- Sambandet. (2021,08. januar). FN`s bærekraftsmål. Hentet fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>
- Glavič, P. & Lukman, R. (2007). Review of sustainability terms and their definitions. *Journal of Cleaner Production*, 15 (18), pp. 1875-1885. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2006.12.006>
- Grimsgaard, T. & Klein, J. (2017) *Utdanning for bærekraftig utvikling: Hvem, hva, hvor*. RORG-samarbeidets UBU-avdeling. Oslo. Hentet fra www.rorg.no
- Gustavsen, K & Kobro, L. U. (2012). *Sosialt entreprenørskap som ledd i innsatsen mot fattigdom* (TF-rapport nr. 305/2012). Hentet fra <https://evalueringsportalen.no/evaluering/sosialt-entreprenorskapsom-ledd-i-innsatsen-mot-fattigdom/Telemarksforskning%202114.pdf/@@inline>
- Hansen, A. D., & Sehested, K. (Eds.) (2003). *konstruktive bidrag: om teori og metode i konstruktivistisk videnskap*. Roskilde Universitetsforlag.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (2. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Johnston, P., Everad, M., Santillo, D. & Robert, K.-H. (2007). Reclaiming the Definition of Sustainability. *Environmental Science and Pollution Research*, 14 (1), pp. 60-66.
DOI: [10.1065/espr2007.01.375](https://doi.org/10.1065/espr2007.01.375)

Kjørup, S. (1997). *Forskning og samfund : En grundbog i videnskabsteori*. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2010042806052

Krumsvik, R. J. (2015). *Forskningsdesign og kvalitativ metode - ei innføring* (2.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Gyldendal akademisk.

Lofthouse, V. (2017). Preparing the way for mainstream sustainable product design. *FormAkademisk - forskningstidsskrift for design og designdidaktikk*, 10(2).
<https://doi.org/10.7577/formakademisk.1657>

Lutnæs, Eva. (2019). Framing the concept design literacy for a general public. *Conference Proceedings of the Academy for Design Innovation Management*, 2(1), 1295-1305.
<https://doi.org/10.33114/adim.2019.01.224>

Lutnæs, Eva. & Fallingen, N. (2017) Bærekraftig utvikling gjennom skapende praksis: Utvikling av økoliteracy et samlet kunst- og håndverksfag. *FormAkademisk*, Vol.10, Nr.3. Art 4, 1-19. Hentet fra <https://hdl.handle.net/10642/5651>

Lutnæs, E. (2017). Rethinking consumption culture: Educating the reflective citizen. I Skjerven, A. & Reitan, J.B. (red.), *Design for a sustainable culture : perspectives, practices and education* (s. 171-184). Abingdon: Routledge.

Nielsen, L. M & Digranes, I. (2012). Designkompetanse I et gjennomgående utdanningsløp. *Techné series: Research in Sloyd Education and Craft Science A*, 19(1).
<http://hdl.handle.net/10642/1469>

Nielsen, L. M. & Brønne, K. (2013). Design literacy for longer lasting products. *Studies in Material Thinking*. Vol.9. 1–9. <http://hdl.handle.net/10642/1871>

NOU 2015:8. (2015). *Framtidens skole fornyelse av fag og kompetanser*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-8/id2417001/>

Postholm, M. B. (2020). *Kvalitativ metode : en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Regjeringen. (2019,05. desember). Sosialt entreprenørskap sosialt. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/arbeidsliv/arbeidsmarked-og-sysselsetting/innsikt/sosialt-entreprenorskap/id2009201/>

Regjeringen. (2020,20. september). Målrettet arbeid for inkludering gir resultater. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/malrettet-arbeid-for-inkludering-gir-resultater/id2765146/>

Regjeringen. (2016,19. januar). Pressemelding Nr: 10/160
Hentet Fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/statsminister-solberg-skal-lede-fns-padrivgrupe-for-barekraftsmalene/id2471066/>

Regjeringen. (2019,03. juni). *One year closer 2019*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/one-year-closer-2019/id2662712/>

Regjeringen. (2018,14. januar). Jeløya-plattformen. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politisk-plattform/id2585544/#k12>

Regjeringen. (2018,09. oktober). Inkluderingsdugnadens innsatsområder. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/sub/inkluderingsdugnad/inkluderingsdugnadens-tre-innsatsomrader/id2613186/>

Sinnes, A. T. (2017). *Utdanning for bærekraftig utvikling: Hva, hvorfor og hvordan?* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Sandal, J. (2007). *Sosial-entreprenøren – agent med rett til å endre* (2. utg.). Oslo: Kolofon forlag.

Tjora, A. (2018, 11. juni). Sosialkonstruktivisme. *I store norske leksikon*. Hentet 5. Januar 2021 fra <https://snl.no/sosialkonstruktivisme>.

Vetlesen, A. J. (2007). *Hva er etikk* (Bd. 17). Universitetsforlaget.

Verdenskommisjonen for miljø og utvikling. (1987). *Vår felles framtid*, Norsk Forlag

Universitetet i Oslo. (2020, 07. oktober). Sosialt entreprenørskap. Hentet fra <https://www.uio.no/studier/program/sosent/hvorfor-velge/>

Utdanningsdirektoratet. (2021). Voksenopplæringsloven. Hentet fra <https://www.udir.no/regelverkstolkninger/voksenopplaring/lov-om-voksenopplaring-voksenopplaringsloven/>

Utdanningsdirektoratet. (2021). Overordnet del av læreplanverket. 1.5 Respekt for naturen og miljøbevissthet. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.5-respekt-for-naturen-og-miljobevissthet/>

Utdanningsdirektoratet. (2021). Tverrfaglige temaer. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/dth01-01/om-faget/tverrfaglige-temaer?lang=nob>

Utdanningsdirektoratet. (2020). Læreplaner i voksenopplæring. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/voksenopplaring/lareplaner/>

Utdanningsdirektoratet. (2018). Forsøkslæreplaner i voksenopplæring 2017-2020. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/voksenopplaring/lareplaner/forsokslareplaner-voksenopplaring/>

Utdanningsdirektoratet. (2018). Forsøkslæreplan i produksjonsteknikkfaget Vg3 / opplæring i bedrift. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/voksenopplaring/lareplaner/forsokslareplaner-voksenopplaring/>

Utdanningsforbundet. (2012). *Utdanning for bærekraftig utvikling*. Temanotat 2/2012 Hentet fra <https://www.utdanningsforbundet.no/var-politikk/kunnskapsgrunnlag/publikasjoner/2012/utdanning-for-barekraftig-utvikling.-temanotat-22012/>

Utdanningsdirektoratet. (2006). Nasjonalt dokument for utdanning for bærekraftig utvikling i grunnopplæringen. Bearbeidet utkast 2006. Hentet fra https://www.miljolare.no/innsendt/pdf/oppslag/39/45be039ab1383/fns_ utdanningstiar_for_barekr aftig_ utvikling.pdf

Figurligste

Figur 5. Endelig design av perlebolle. 2021. Foto Camilla Reinfjell for Aurora Verksted

Vedlegg

Vedlegg 1

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Sosialt entreprenørskap og bærekraftig utvikling av designfaget.

Referansenummer

933085

Registrert

08.11.2020 av Hege Gimle - s292173@oslomet.no

Behandlingsansvarlig institusjon

OsloMet – storbyuniversitetet / Fakultet for teknologi, kunst og design / Institutt for estetiske fag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Ingvill Gjerdrum Maus, ingvillg.maus@oslomet.no, tlf: 67238536

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Hege Gimle, s292173@oslomet.no, tlf: 40878245

Prosjektperiode

30.10.2020 - 30.06.2021

Status

11.11.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

11.11.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 11.11.2020, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG Det er obligatorisk for studenter å dele meldeskjemaet med prosjektansvarlig (veileder). Det gjøres ved å trykke på "Del prosjekt" i meldeskjemaet.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.06.2021.

LOVLIG GRUNNLAG Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). Nettskjema er databehandler i prosjektet.

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet! Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Sosialt entreprenørskap og bærekraftig utvikling av designfaget»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan design brukes i bedriften. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette forskningsprosjektet er en mastergradsavhandling i Fagdidaktikk: kunst og design ved institutt for estetiske fag ved OsloMet.

Formålet med prosjektet er å undersøke om hvordan bedriftens virksomhet innen design i kombinasjon med forretningsmodellen sosialt entreprenørskap kan bidra med kunnskap som kan utvikle designfaget mot en mer bærekraftig utvikling. Prosjektet skal undersøke tre aspekter ved bærekraft, miljø, økonomi og sosiale forhold i samsvar med FNs bærekraftsmål. Problemstillingen som analyseres er: hvordan kan sosialt entreprenørskap bidra til en mer bærekraftig utvikling av designfaget?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

OsloMet – storbyuniversitetet/ Fakultet for teknologi, kunst og design / Institutt for estetiske fag er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta på bakgrunn av din stilling i bedriften. Henvendelse går til daglig leder og ansatte i ledelse for utvikling og design i bedriften.

Hva innebærer det for bedriften delta?

Deltagelse som bedrift vil innebære at jeg får tilgang til å behandle og omtale skriftlig i min mastergradsavhandling:

4. skriftlig dokumentasjon som bedriften måtte ha av planer, strategier og mål innenfor virksomheten som er relevant for undersøkelsen.
5. observere arbeidsprosesser innenfor design og produksjon der opplysningene registreres med notater.
6. dokumentere design prosesser og produkter med foto.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltagelse som ansatt i bedriften vil innebære:

2. Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det at du stiller til et intervju av en varighet på ca. 45 minutter. Intervjuet vil inneholde spørsmål om din bakgrunn og tid i bedriften. Spørsmål om forretningsmodellen sosialt entreprenørskap. Bedriftens arbeid innenfor bærekraft, utvikling og design.
Under intervjuet registreres dine svar ved notater og lydopptak. Personopplysninger som navn anonymiseres ved bruk av en kode. Lydopptak transkriberes og anonymiseres etter endt intervju. Opplysninger og svar som behandles skriftlig i avhandlingen vil i utgangspunktet være anonymt, men ved skriftlig rapportering fra intervjuet vil det være mulig at stillings relaterte opplysninger kan identifisere deg.

Ved ønske/behov for å bruke sitat og referanse til deg som kilde ved for og etternavn vil det bli innhentet samtykke på forhånd.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Ved OsloMet vil mine to veiledere ha tilgang til opplysninger jeg behandler i masteravhandlingen. Hovedveileder Ingvill Gjerdrum Maus, førsteamanuensis og biveileder Arild Berg, førsteamanuensis.
- Jeg tar kontakt med deg kun muntlig på din arbeidsplass så navn og kontaktopplysninger dine vil ikke lagres noe sted. Dette skrivet med informasjon og samtykke får du utlevert på papir og ved signert samtykke til å delta så vil skrivet oppbevares innelåst adskilt fra øvrig data.
- Datamateriale tekst format uten personopplysninger vil lagres på kryptert minnepinne
- Lydopptak vil bli gjort med smarttelefon og bruk av tjenesten mobil App «Diktafon» fra Nettskjema, Universitetet i Oslo. Diktafon-appen sender lydfilen videre til Nettskjema og opptaket krypteres og slettes der automatisk etter 6 mnd.
- Foto vil ikke være av personer og vil bli tatt med smarttelefon via bruk av mobil App «Bilde» fra Nettskjema, Universitetet i Oslo. Bilde appen krypterer filen som så sendes til Nettskjema og slettes der automatisk etter 6 mnd. Ved bruk av foto som ønskes publisert i masteravhandlingen vil det innhentes samtykke.

Deltagende bedrift og ansatte vil kunne gjenkjennes i masteravhandlingspublikasjonen og i presentasjon av den praktisk estetiske undersøkelsen dersom deltaker samtykker til dette. Se alternativer i samtykkeerklæring.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 30.06.2021

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet – storbyuniversitetet/ Fakultet for teknologi, kunst og design / Institutt for estetiske fag har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- OsloMet – storbyuniversitetet/ Fakultet for teknologi, kunst og design / Institutt for estetiske fag ved Ingvill Gjerdrum Maus. E-post: ingvillg.maus@soslomet.no. Telefon: 67238536
- Vårt personvernombud: Ingrid S. Jacobsen. E-post: personvernombud@oslomet.no. Telefon: 67235534

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen
Ingvill Gjerdrum Maus
Veileder

Hege Gimle
Student

Samtykkeerklæring

Bedrift

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet sosialt entreprenørskap og bærekraftig utvikling av designfaget og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- at bedriften deltar i prosjektet som beskrevet
- at bedriftens navn publiseres i masteravhandlingen
- at opplysninger om bedriften publiseres slik at den kan gjenkjennes gjennom dokumentasjon av design prosesser og produkter med foto i masteravhandlingen.
- at det må innhentes samtykke for bruk av foto før publisering i masteravhandlingen.

Jeg samtykker til at bedriftens opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av daglig leder, dato)

Samtykkeerklæring

Ansatt

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet sosialt entreprenørskap og bærekraftig utvikling av designfaget og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- å bli sitert og eller referert til som kilde ved for og etternavn
- at det må innhentes samtykke for bruk av sitat og eller referanse til meg som kilde med for og etternavn før publisering

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Intervjuguide til semi-strukturert intervju

- **Hovedtema**, sosialt entreprenørskap og bærekraftig utvikling.
- **Problemstilling bak spørsmål**, «Hvordan kan sosialt entreprenørskap bidra til en mer bærekraftig utvikling av designfaget».
- Intervjuet gjennomføres i personlig møte og har en varighet på ca. 45 min.

Respondent nøkkel _____

Liste over tema som skal belyses:

- **Tema 1 Fagkompetanse** - *hva er din kompetansebakgrunn og fartstid i bedriften?*
-Kan du beskrive hvordan kompetansen din brukes i bedriften?
-Kan du fortelle litt om hva slags formell utdanning arbeidsledere/mediere har og er det et spesielt fagområde som bedriften ønsker/prioriterer?
- **Tema 2 Sosialt entreprenørskap** - *hvordan vil du beskrive forretningsmodellen?*
-Hva mener du er hovedområde for bedriftens virksomhet?
-Hvilke fordeler og eventuelt utfordringer er det med denne måten å drive en bedrift på?
- **Tema 3 Anstendig arbeid, inkludering utvikling** – *Kan du beskrive litt om hvordan dere jobber med opplæring og arbeid i bedriften?*
-Hvordan benyttes faglærte kontra ufaglærte?
-Hvilke muligheter er det for å få formalisert en utdanning etter opplæring og praksis hos dere?
- **Tema 4 Bærekraft og Design** *Bedriften har en stor egenproduksjon innenfor tekstil, keramikk, grafikk og kunst – Hvordan blir et produkt til i bedriften?*
-Kan du fortelle om hvilke krav og mål dere har til utforming og design?
-Er det krav og mål innen temaene økonomi, innovasjon?
-Hvordan jobber dere med temaene ansvarlig forbruk og produksjon?
-Design som virkemiddel- hvor sentralt er design som virkemiddel?

Vedlegg 4

Kodeskjema

<p>Tema 1. Mål 4. God utdanning</p> <p>Nøkkelord: sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme livslang læring for alle</p>	<p>Nøkkelord: Kompetanse i bedriften</p> <ul style="list-style-type: none">• <i>formell utdanning arbeidsledere/mediere</i>• <i>spesielt fagområde som bedriften ønsker/prioriterer?</i>• <i>hvordan jobber dere med opplæring i bedriften</i>• <i>faglærte kontra ufaglærte</i>• <i>formalisert av utdanning etter opplæring og praksis</i>
<p>Tema 2. Anstendig arbeid og økonomisk vekst.</p> <p>Nøkkelord: Fremme varig, inkluderende og bærekraftig vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle.</p>	<p>Nøkkelord: Arbeid i bedriften</p> <ul style="list-style-type: none">• <i>Hvordan jobber dere med arbeid i bedriften?</i>• <i>Inkludering og deltagelse</i>• <i>Anstendige arbeidsplasser</i>• <i>Økonomisk vekst</i>• <i>Innovasjon</i>
<p>Tema 3. Ansvarlig forbruk og produksjon</p> <p>Nøkkelord: Sikre bærekraftig forbruks og produksjonsmønstre. Gjøre mer med mindre ressurser</p>	<p>Nøkkelord:</p> <ul style="list-style-type: none">• <i>Hvordan et produkt blir til i bedriften</i>• <i>krav eller mål i utforming, design</i>• <i>Ansvarlig forbruk og produksjon</i>• <i>Bruk av resurser</i>